

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
- «ΚΑΤΑ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ»
- Η ΖΩΝΤΑΝΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ
- Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΩΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΔΑΝΙΚΟ ΑΡΧΟΝΤΑ
- ΟΡΘΟΣ ΨΥΧΩΝ
- Η ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
- Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΕΝΟΣ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ

Περιεχόμενα

ΣΧΟΛΙΑ93

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Γλάρου.....95

«ΚΑΤΑ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ»

Τοῦ κ. Ἰωάννη Ἀγγελόπουλου99

Η ΖΩΝΤΑΝΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ

Τοῦ κ. Ἠλία Λιαμῆ 105

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΩΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΔΑΝΙΚΟ ΑΡΧΟΝΤΑ

Τοῦ κ. Παύλου Ἀθ. Παλούκα..... 108

ΟΡΘΡΟΣ ΨΥΧΩΝ 114

Η ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ..... 116

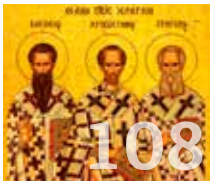
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΕΝΟΣ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ

Τοῦ Fr. Foerster 119

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ 122

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΙΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΙΑ

Τοῦ κ. Ἀθαν. Ἰ. Ἀναστοπούλου 123

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Ὅργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν Ἐγκριμένο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Ἀριθμός Ἐγκρ. 1717/15.2.1952 Ἰδρυτής: **Ἰ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτίτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτσον 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότσας, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«Λυχνία Α.Ε.»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

T. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἐτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικοῦ-Κύπρου 10€, Ἐξωτερικοῦ 20€ • 25\$

Ἀθήνα - Αὐγουστος 2018

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτσον 14, 10561 Ἀθήνα.

- Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἔργασια ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ. Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στό βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες ἐπαρχιακές πόλεις, καθῶς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στήν Ἀθήνα.
- Ἡ δημοσίευση τῶν ἀρθρῶν ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Μή δημοσιευμένα ἀρθρα δέν ἐπιστρέφονται. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή διατηρεῖ τό δικαίωμα νά συντομεύει τά κείμενα ἢ νά δημοσιεύει τμηματικά τά μακρά κείμενα. Γι' αὐτό πρέπει τά ἀποσπελλόμενα ἀρθρα νά μῖν ὑπερβαίνουν τίς 6-8 σελίδες. Στό περιοδικό δημοσιεύονται ἐργασίες σχετικές μέ θέματα Παιδαγωγικῆς καί Διδακτικῆς, ἀλλά καί μέ ἱστορικά ἢ ἄλλα ἐπίκαιρα θέματα. Ὅσοι θέλουν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα, ἓνα γιά ἀπλή ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά κἀμει τήν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μῖν ἐγκρίνει τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ περιοδικοῦ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφείς τους.

Μπέρα, Σύ, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐλέους, ἰκέτετε ἀδιαλείπτως τόν Ἰησοῦν νά ἐπιβλέψῃ εἰς τόν λαόν του καί νά στείλῃ τούς οἰκτιρμούς του καί νά φωτίσῃ τούς σκοτισμένους καί νά στηρίξῃ τούς ἀδυνάτους καί νά σπλώσῃ τούς ἀποθαρρυσμένους. Ἥμεῖς εἰς Σέ καταφεύγομεν. Γενοῦ ὁδηγός μας καί προστάτις καί βοηθός μας. Το γένος μας εἰς Σέ καί πάλιν ἔχει στραμμένα τά βλέμματά του. Διότι καί σήμερα ὑπάρχουν οἱ διώκοντες ἡμᾶς καί οἱ ἐκφοβοῦντες ἡμᾶς. Καί σήμερα ζητοῦν οἱ ἰσχυροί τῆς γῆς νά καταπατήσουν τά δίκαιά μας καί νά κρατοῦν ὑπό πικροτάτην δουλείαν τούς ἀδελφούς ἡμῶν. Οἱ στεναγμοί των, οἱ γόοι τῶν, τά δάκρυά των πρὸς σέ ἀπευθύνονται. Ἄκουσε τήν δέσπίν μας ἢ μετὰ Θεόν ἐλπίς τῶν ἀπλησιζόμενων καί ὑπερασπιστής τῶν ἀδικουμένων καί σπεῦσον εἰς βοήθειαν τῶν πονεμένων παιδιῶν σου. Γενοῦ, φιλεσπλαχνότατη Μήτηρ φιλεσπλαχνοῦ Θεοῦ, προστάτις αὐτῶν καί ἡμῶν καί πρὸς Χριστόν μεσίτρια καί παρρησία.

Ἀρχιμ. Πέτρον Χριστοδουλιᾶ,

Ἡ Παναγία, ἐκδ. ΖΩΗ, Ἀθήνα 1973,

σελ. 185

ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ;

“Όλες και όλοι γνωρίζουμε, ότι τα τελευταία χρόνια έχουν εισαχθεί πολλές νέες δομές και υπηρεσίες στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Έκπαίδευση. Πιστεύαμε και πιστεύουμε όλοι, ότι οι αλλαγές που παρατηρούνται στην κοινωνία μας, όχι άπλως δικαιολογούν, αλλά επιτάσσουν την πλειονότητα έξ αυτών. Και πιστεύαμε και πιστεύουμε, πώς άκρατες κριτικές σε κάποιες έξ αυτών, ήσαν κάπως υπερβολικές, με την έννοια ότι θυμίζουν τη χρήση του μαχαιριού. Είναι καλό για να κόβει, αλλά μπορεί να γίνει και έργαλειο έγκλήματος. Θέλουμε λοιπόν να πιστεύουμε ότι δομές όπως ο έπαγγελματικός προσανατολισμός, ή Άγωγή Ύγείας κ.ά., θά ενδιαφέρονταν να βοηθήσουν τό μαθητικό πληθυσμό και τις οικογένειες σε κάτι ουσιώδες και δημιουργικό.

Έτσι, μās εξέπληξε μήνυμα -ένημέρωση μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στά σχολεία της Άττικής (σίγουρα) και ίσως και άλλων περιοχών (είκασία) από υπεύθυνη Άγωγής Ύγείας μās Δ/σης Δ/θμιας Έκπαίδευσης της Άττικής -δέν έχει σημασία ποιās-, στην όποία ένημέρωση διαβάσαμε ότι «... σε συνεργασία με τη Γραμμή Ψυχολογικής Στήριξης (τηλέφωνο) «ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ» για λεσβίες, gay, άμφι, τρανς άτομα, οικογένειες και εκπαιδευτικούς και με την ύποστήριξη της Στέγης του Ίδρύματος Ώνάση διοργανώνουν διήμερο σεμινάριο τό Σάββατο ... και την Κυριακή.... στή Στέγη του Ίδρύματος Ώνάση με τίτλο: ‘Μετά τις «έμφυλες ταυτότητες: Θέματα σεξουαλικού προβληματισμού και ταυτότητας φύλου στην έκπαίδευση-Έργαλεία για εκπαιδευτικούς». Ή Γραμμή Ψυχολογικής Στήριξης.....ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ για ΛΟΑΤΚΙ άτομα,

τις οικογένειες τους και για έκπαιδευτικούς έχει την αιγίδα του ύπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (Άρ. Πρωτ.....) και λειτουργεί με δωρεά από τό Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, με τη στήριξη του Δήμου Άθηνάων. Ή είσοδος στό σεμινάριο είναι ΔΩΡΕΑΝ και θα δοθούν βεβαιώσεις παρακολούθησης ..».

Αυτά λοιπόν τά θαυμαστά συμβαίνουν στή χώρα που λέγεται Ελλάδα, που έχει τά χίλια όσα προβλήματα. Φυσικά δέν μπορούν να μείνουν χωρίς σχολιασμό κάποια σημεία της άνωτέρω άνακοίνωσης, για την όποία θά έπρεπε να αφιερώσουμε έκτενες άρθρο.

1. Ένω ό κόσμος καίγεται, δύο μεγάλα ιδρύματα που σχετίζονται με δύο έκτων πλουσιότερων έφοπλιστών του κόσμου, άσχολούνται με τά θέματα των λεσβιών, τρανς κλπ. μαθητών! Χρήματά τους είναι, δέν μās πέφτει λόγος πώς θέλουν να τά δαπανήσουν και για ποιό λόγο θέλουν να τό κάνουν, αλλά όμολογουμένως θά μās ένδιέφερε τό σκεπτικό τους. Τους ενδιαφέρει ή έκπαίδευση ή τό ιδιάζον θέμα; Δέν θά έφτανε αυτό που κάποια ιδρύματα κάνουν -καθώς και τά δύο μνημονευθέντα-, να συνεπικουρήσουν τό κράτος στην ύλικοτεχνική ύποδομή, και να αφήσουν τά θέματα αυτά που είναι ιδιάζοντα να τά χειριστούν οι ενδιαφερόμενοι με άλλο τρόπο χωρίς τέτοια στήριξη; Τί άλήθεια αντιπροσωπεύουν αυτές οι όμάδες στον μαθητικό πληθυσμό; Και πόσο ένα τέτοιο σεμινάριο θά συμβάλλει στην αντιμετώπισή του; Ή δημιουργία θεμάτων έκ του μηδενός, δέν λύνει θέματα. Φαίνεται όμως πώς μερικοί δέν θέλουν να λύνουν, αλλά να δημιουργούν.

2. Ό μεγαλύτερος Δήμος της χώρας, σπνρίζει την διοργάνωση. Ή άπλή έρώτηση είναι αν σπνρίζει κάθε διοργάνωση. Είμαστε βέ-

βαια γνώστες, ότι ο Δήμος δέν ρώτησε τούς πολίτες του αν συμφωνούν μέ τήν στήριξη αὐτή. Ὅπως επίσης δέν ἀναφέρεται ἄν αὐτή ἢ στήριξη εἶναι μόνο «ἠθική», (λέξη πού ντρεπόμαστε νά τήν βάλουμε δίπλα στό θέμα βέβαια, ἀλλά τί νά κάνουμε) ἢ μήπως εἶναι καί οἰκονομική. Χωρίς νά εἶμαστε σίγουροι, κανείς φορέας σεμιναρίων δέν μνημονεύει αὐτούς πού τούς ενθαρρύνουν, ἄν δέν τούς ἔχουν ἐνισχύσει καί οἰκονομικά ἢ ὑλικοτεχνικά. Συνεπῶς καί γιά τούς δύο λόγους, οἱ κάτοικοι τῆς πόλης θά ἔπρεπε νά εἶχαν ἕνα λόγο. Ἀλλά, δυστυχῶς, ὅπως παντοῦ συμβαίνει, δέν εἶχαν.

3. Γιά τήν αἰγίδα τοῦ ὑπουργείου, δέν χρειάζεται νά ποῦμε τίποτα. Σιωποῦμε ἀπλῶς. Ἀλίμονο ἄν δέν ἔδινε!! Τόσο χαλασμό ἔκανε μέ τίς ἐμφυλές ταυτότητες, τώρα θά ἔκανε πίσω;

4. Σημαντικό ὅτι θά δοθοῦν βεβαιώσεις! Στό ἐγγύς ἢ ἀπώτερο μέλλον, κάποιοι πού παρακολουθοῦν αὐτά τά σεμινάρια, θά ἔχουν περισσότερα τυπικά καί οὐσιαστικά προσόντα, ὄχι βέβαια ὡς μετρήσιμα (ἄν καί κανείς δέν μπορεῖ νά εἶναι σίγουρος), ἀλλά σέ κάποια διαδικασία συνέντευξης, θά εἶναι στοιχεῖο πού θά συνυπολογίζεται ἀπό ὁμόφρονες, μέ ἀποτέλεσμα κάποια/ος μέ περισσότερα ἀντίστοιχα προσόντα παρακολούθησης νά κριθεῖ «ἐλλιποβαρῆς» ἀπό τούς κριτές του καί νά χάσει κάποια θέση πού θά διεκδικεῖ.

ΦΟΡΗΤΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Ἡ ἐπέκταση τῶν δυνατοτήτων τοῦ διαδικτύου, ἔχει πολλές ὠφέλειες ἀλλά δυστυχῶς καί πολλές παρενέργειες. Μιά ἀπ' αὐτές εἶναι ὁ ἀτελείωτος κινηματογράφος, δηλαδή τό συνεχές «κατέβασμα» καί ἡ συνεχῆ παρακολούθηση ταινιῶν ἀπό μικρούς καί μεγάλους. Βλέπουμε νέους καί μαθητές στά μέσα μεταφορᾶς, στίς αὐλές τῶν σχολειῶν ἀλλά καί στά σπίτια τους, νά βλέπουν ταινίες καί σειρές

ἀσταμάτητα. Τό γεγονός αὐτό ἔχει πολλές πτυχές. Κατ' ἀρχήν γονεῖς καί ἐκπαιδευτικοί στό Σχολεῖο δέν γνωρίζουν τί ἀκριβῶς βλέπουν τά παιδιά. Δεύτερον χάνεται ἡ παλαιά διάκριση σέ «κατάλληλες» καί «ἀκατάλληλες» ταινίες. Τρίτον, δαπανᾶται δυσανάλογος χρόνος γιά τήν ὅλη παρακολούθηση, ἀπ' ὅσον δαπανοῦσε κάποιος πρὶν μιᾶ δεκαετία. Θά μπορούσαν νά προστεθοῦν πολλά ἄλλα ἐπὶ μέρους σημεῖα. Τό σημαντικότερο εἶναι ὅτι ἡ ζωὴ τῶν νέων παιδιῶν ἔχει ὡς κέντρο τόν κινηματογράφο καί τίς τηλεοπτικές σειρές, σέ τέτοια ἔκταση καί χρόνο πού δέν εἶχε ποτέ στό παρελθόν. Γονεῖς καί Σχολεῖο, πρέπει νά δραστηριοποιηθοῦν στό κομμάτι αὐτό, γιά νά βοηθήσουν τά παιδιά νά ἀπεξαρτηθοῦν ἀπό τήν «εἰκονική» πραγματικότητα, κυριολεκτικά καί μεταφορικά.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΤΖΟΓΟΣ

Σέ συνέχεια τοῦ ἀνωτέρω θέματος, κάτι ἀνάλογο παρατηρεῖται καί μέ τήν δυνατότητα τοῦ διαδικτυακοῦ στοιχηματισμοῦ. Βομβαρδιζόμαστε καθημερινά ἀπό διαφημίσεις γιά συμμετοχή σέ στοιχήματα μέσω τοῦ διαδικτύου, ἀπό πληθώρα ἐταιριῶν. Πολλά παιδιά χάνουν τά χρήματα πού τούς δίνουν οἱ γονεῖς τους γιά τίς καθημερινές τους ἀνάγκες, μέ χειρότερη συνέπεια νά μὴν εἶναι ἡ ἀπώλεια τῶν χρημάτων, ἀλλά ἡ ἐξάρτηση τῶν παιδιῶν ἀπό τόν τζόγο. Καί εἶναι ἀπόλυτα ὑποκριτικό, νά ἐπισημαίνουν οἱ διαφημίσεις ὅτι κάποιοι μπορεῖ νά ἐθιστεῖ, ἢ ὅτι ἀπαγορεύεται νά συμμετέχει ἄν εἶναι ἀνήλικος, ἀφήνοντας ἀναπάντητο τό ἐρώτημα ποιός μπορεῖ νά ἐλέγξει τήν ἡλικία. Ὅσο γιά τόν ἐθισμό, ἐκεῖ εἶναι τό ἐντελῶς ἀδύνατο. Οἱ γονεῖς τό ἀντιλαμβάνονται στό τελευταῖο σημεῖο τῆς ἐξάρτησης, μετὰ ἀπό ἀπώλεια συνήθως μεγάλου ποσοῦ χρημάτων μέ ἀποτέλεσμα οἱ θεραπευτικές μέθοδοι νά εἶναι καί κοστοβόρες ἀλλά καί μακροχρόνιες.

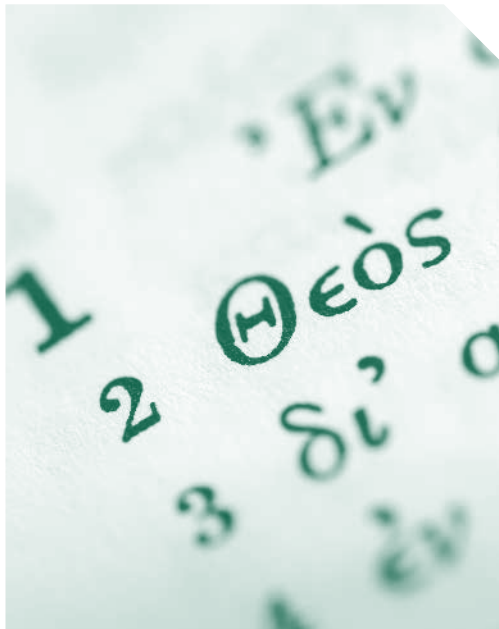
Πιστεύουμε πῶς ἡ Πολιτεία πρέπει νά κινητοποιηθεῖ στόν τομέα αὐτό μέ ἀποτελεσματικό τρόπο γιά νά βοηθήσει τά παιδιά νά ἀποφύγουν τόν σκόπελο αὐτό.

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τοῦ κ. **Εὐαγγέλου Γλάρου**, Δασκάλου, Θεολόγου,
Δ/ντῆ Δημ. Σχολείου

Εἰσαγωγή

Ἡ θρησκευτική πίστη εἶναι πανάρχαιο, διαχρονικό καί παγκόσμιο φαινόμενο. Ὁ ἄνθρωπος ἀπό τά προϊστορικά χρόνια ἐξέ-

φραζε τὴν ἀνάγκη τῆς πίστεως σέ μιὰ ἀνώτερη δύναμη ἱκανοποιώντας ὄχι μόνον τὴν ἀνάγκη γιὰ συναισθηματική ἰσορροπία ἀλλὰ καί γιὰ τὴν ἐπαφή μέ τὴ μεταφυσική διάσταση τῆς ζωῆς, μιὰ ἀνάγκη καθαρὰ ὑπαρξιακή¹. Στὸ ἑλληνικό σχολεῖο, ἡ διδα-

1 Ἰ. Δελλῆς, *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία. Μέρος Α΄*, Προλεγόμενα-Προβλήματα Γνωσιολογίας, σελ. 146.

σκαλία τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν (ΜτΘ) μελετᾶται, κατὰ τὴν συνοπτική φράση τῆς Μπτροπούλου ὡς «πολιτισμική ἔκφραση, ὡς πορεία στὴν ἱστορία καί ὡς σύγχρονη παρουσία μέσα στὸν κόσμο»² μέ τελικό στόχο τὴ διαμόρφωση αὐτόνομων καί ἐλεύθερων προσωπικοτήτων.

Τὸ Νομικό πλαίσιο

Ἡ ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτειοκρατίας πού διέπει τὶς σχέσεις τῶν δύο θεσμῶν, τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πολιτείας, μέ βάση τὸ νομικό-θεσμικό πλαίσιο, ὑπαγορεύει ὅτι οἱ δύο θεσμοὶ ὀφείλουν νὰ ἔχουν διακριτὲς ἀρμοδιότητες, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἰσχυριστῆ κανεὶς ὅτι δέν ὑπάρχουν διαφορετικές ἀποχρώσεις στὴ διάκριση τῶν ρόλων στά εὐρωπαϊκὰ συνταγματικά κείμενα³. Στὴν ἑλληνική ἔννομη τάξη οἱ σκοποὶ τῆς Παιδείας εἶναι συνταγματικά κατοχυρωμένοι καί δεσμευτικοὶ καί κατὰ τὴν πρόταση τῆς Χριστινάκη «πρέπει νὰ συσχετισθοῦν κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν συνεκτικό ἀξιακό ὄλο⁴. Τὸ ἑλληνικό κρατικό ἐκπαιδευτικό σύστημα ὀφείλει νὰ φροντίζει τὴν ἐξοικείωση τοῦ μαθητῆ μέ τὸ θρησκευτικό φαινόμενο. Ὁ Μαντζούφας ἐκφράζοντας μιὰ δυνατὴ μερίδα τῆς ἐπιστήμης παρατη-

2 Β. Μπτροπούλου, *Τὸ ἐκπαιδευτικό λογισμικό στὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν*, σελ. 131.

3 Χ. Παπαστάθης, *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, σελ. 9 ἐξ.

4 Ε. Χριστινάκη-Γλάρου, *«Συνταγματική καί Νομική κατοχύρωση τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στὴν ἑλληνική ἐκπαίδευση»*, σελ. 149.

ρεϊ ότι «άκόμα και η ιδιαίτερη έμφαση στην διδασκαλία του Όρθόδοξου δόγματος είναι απολύτως θεμιτή σέ ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς κατά τό Σύνταγμά μας δέν νοούνται μαθητές θρησκευτικώς άπαιδευτοι»⁵. Είται άναμφισβήτητο ότι ό χαρακτήρας του δημόσιου σχολείου ως φορέας ύποχρεωτικής έκπαίδευσης σέ σχέση μέ τή μετάδοση φιλοσοφικών και ήθικων άντιλήσεων, έπιτάσσει τόν άυτοπεριορισμό τής σχολικής έκπαίδευσης σύμφωνα μέ τίς άρχές πού διέπουν τό Σύνταγμα και τήν παράλληλη πληροφόρηση τών μαθητών σχετικά μέ ένα ευρύτερο φάσμα θρησκευιών και φιλοσοφικών ιδεών⁶.

Η άναγκαιότητα του ΜτΘ σέ πλουραλιστικό περιβάλλον έλευθερίας.

Υποστηρίζεται ότι οί σημερινές πλουραλιστικές κοινωνίες άντανακλούν ένα θρησκευτικό πλουραλισμό, μέ άποτέλεσμα οί θρησκείες νά μετασχηματίζονται ποικιλοτρόπως μέ άνάλογα άποτελέσματα. Μάλιστα προβάλλεται ή άποψη ότι ή θρησκευτική άγωγή πρέπει νά ύλοποιείται μέσα σέ ένα άσφαλές δημόσιο πλαίσιο μέ κρατική ευθύνη, ώστε νά προσφέρεται ολοκληρωμένη παιδεία, σέ περιβάλλον έλεύθερου άνοικτού διαλόγου, ένα μάθημα πολιτιστικό, οίκουμενικό και ήθικό, μέ γνωσιακό και θρησκευιολογικό περιεχόμενο και σεβασμό στίς τοπικές θρησκευτικές παραδόσεις⁷ και

5 Μαντζούφας Π., «Θρησκεία και έκπαίδευση. Τό ιστορικό και συνταγματικό πλαίσιο τής θρησκευτικής εκπαίδευσης», <https://www.constitutionalism.gr/2034-triskeia-kai-ekpaideysi-to-istoriko-kai-syntagmati/> (12-03-2018).

6 Ν.-Κ. Χλέπα & Π. Δημητρόπουλου, Ζητήματα θρησκευτικής έλευθερίας στό χώρο τής εκπαίδευσης, έκδ. Άντ. Σάκκουλας, Αθήνα 1993, σελ. 41-42.

7 Κ. Δελικωσταντιής, «Οί άλλες θρησκείες σιά νέα σχολικά έγχειρίδια τών θρησκευτικών του Δημοτικού», σελ. 25-34.

όχι μέσα από μία άμφιλεγόμενη διαδικασία μέ μονοδιάστατη προσέγγιση και χαρακτηριστικά μύησης πού έκπορεύονται από μία θρησκεία ή έναν πολιτισμό μέ τοπικά χαρακτηριστικά. Οί ύποστηρικτές αϋτής τής άποψης ύποστηρίζουν ότι τό ΜτΘ όταν σχεδιάζεται και εφαρμόζεται μέ αϋτόν τόν

Ό θεολογικός όσο και ό παιδαγωγικός χαρακτήρας του μαθήματος όφείλει νά αναπλαισιώνεται σέ διευρυμένες βάσεις και άρχές, χωρίς όμως νά άπεμπολεϊ τά μορφωτικά άγαθά τής όρθόδοξης παράδοσης και του βυζαντινού πολιτισμού.

τρόπο, διατηρεϊ μέ σαφήνεια τόν γνωσιολογικό του χαρακτήρα και άπελευθερώνεται από τήν παλαιά άντίληψη πού τό όρίζει σέ στενά όμολογιακό, κατηχητικό και ήθιοπλαστικό πλαίσιο. Κατά συνέπεια, τόσο ό θεολογικός όσο και ό παιδαγωγικός χαρακτήρας του μαθήματος όφείλει νά αναπλαισιώνεται σέ διευρυμένες βάσεις και άρχές, χωρίς όμως νά άπεμπολεϊ τά μορφωτικά άγαθά τής όρθόδοξης παράδοσης και του βυζαντινού πολιτισμού.

Είται άναγκαιότητα ή διδακτική πράξη νά άποσυνδεθεϊ από τόν ήθικισμό, τόν πουργιτανισμό, τόν παιδαγωγικό διδακτισμό, τό μονόλογο και τόν έθνοκεντρισμό, καταργώντας τήν ξύλινη γλώσσα και τήν κανονιστική έμμονή. Τά παράπανω έπιχειρήματα ίσχυροποιούνται λόγω τής καταγραφής περιπτώσεων πού τό μάθημα τών θρησκευτικών χρησιμοποιήθηκε μέ τρόπο «καθοδηγητικό», ώστε νά προβάλλονται οί θέσεις πού ύπαγορεύουν ότι τό

μάθημα πρέπει να εντάσσεται αποκλειστικά σε εκπαιδευτήρια που έχουν θρησκευτικό προσανατολισμό, ή να μὴν υφίσταται στο Πρόγραμμα Σπουδών⁸ ή να προσεγγίζεται μέσω άλλων μαθημάτων, «διαθεματικά»⁹.

Κριτική στο νέο ΑΠΣ

Στόν διάλογο που έχει αναπτυχθεί σχετικά με το θέμα έχουν εκφραστεί αντιρρήσεις και έχει αναπτυχθεί ανάλογη επιχειρηματολογία. Η γενική εντύπωση, που αποκομίζει ή πλευρά που άσκει κριτική είναι ότι πρόκειται για μία ανατροπή του τρόπου που διδάσκεται το μάθημα, όχι απλά ως προς τη μεθοδολογία προσφοράς της διδασκαλίας (θεματικοί κύκλοι ανά τάξη και ανά βαθμίδα εκπαίδευσης), αλλά και στην θεολογική προσέγγιση αυτής. Τα Curricula μετασχηματίζονται σε Προγράμματα Σπουδών διαδικασίας. Το σημαντικότερο επίχειρημα είναι ότι παραθεωρείται η ὀρθόδοξη θεολογική προσέγγιση των θεματικών ἐνοτήτων και υιοθετείται μία συγκρητιστική-θρησκευολογική προσέγγιση, ή οποία χαρακτηρίζεται ως αναγκαιότητα που υπαγορεύει ή σύγχρονη προσέγγιση, τοποθετώντας παράλληλα τις μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις της παγκόσμιας θρησκευτικής κοινότητας, σε ηλικίες οι οποίες θεωρούνται ανώριμες για συγκρίσεις, κριτικές παρατηρήσεις ή άλλου είδους μεταγνωστικές δραστηριότητες.

Ἐπειδή η Ἐκκλησία στρέφεται μυστηριακά προς το μέλλον της Βασιλείας, κάθε πολιτισμική και ιστορική διάσταση της θεολογίας παραχωρεί τη θέση της στην Σαρκομένη ἀλήθεια, όχι ως ἀνάμνηση του παρελθόντος ή ως καταγραφή ἐπιστημονικής γνώσης, αλλά ως κατ' ἐξοχήν γεγονός της

σωτηριώδους πρόνοιας του Θεού προς τον πάσχοντα ἄνθρωπο. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ προτεινόμενος “θρησκευτικός γραμματισμός” ὡς παιδευτική πράξη ὠθεῖ στην κατανόη-

*Τό ΜτΘ μεταβάλλεται
σε ἕνα ἄνευρο μάθημα,
ἀχρωμάτιστο, μέ οὐδέτερα
χαρακτηριστικά, τό ὁποῖο,
γιά λόγους οὐδετερότητας
καί πρὸς ἐξυπηρέτηση τοῦ
πλουραλισμοῦ, ἀναμειγνύει
τίς ἰδιαιτερότητες τῶν δια-
φόρων θρησκευτικῶν μορ-
φωμάτων συρρικνώνοντας
τόν πλοῦτο τῆς Ὁρθόδοξης
Παράδοσης.*

ση του κόσμου, το ὁποῖο διεθνῶς ἀποτελεῖ καί δικαίωμα κάθε νέου ἀνθρώπου¹⁰, ἀλλά, κατά τήν ἀποψή μας, μέ ἕναν τρόπο που τό μάθημα τῶν θρησκευτικῶν “ἀπονευρώνεται”, διότι “ἀποχριστιανίζεται”, πρὸς χάριν τῆς πολυπολιτισμικότητας.

Τό ΜτΘ μεταβάλλεται σε ἕνα ἄνευρο μάθημα, ἀχρωμάτιστο, μέ οὐδέτερα χαρακτηριστικά, τό ὁποῖο, γιά λόγους οὐδετερότητας καί πρὸς ἐξυπηρέτηση τοῦ πλουραλισμοῦ, ἀναμειγνύει τίς ἰδιαιτερότητες τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν μορφωμάτων συρρικνώνοντας τόν πλοῦτο τῆς Ὁρθόδοξης Παράδοσης. Ἐτσι μέσα ἀπό ἕνα πρίσμα καί μία “λογική καθαρά συγκρητιστική” ἐγκαταλείπονται οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῆς Ὁρθόδοξης Πατερικῆς Θεολογίας καί προσεγγίζονται οἱ θρησκεῖες τοῦ κόσμου μέ χαρακῆρα θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ, δηλαδή τῆς πολυαρχίας τῶν

8 Βλ. D.Cush, «Should religious studies should be part of the compulsory state school curriculum?», σελ. 217-221.

9 Π. Καραμούζης & Ἡ. Ἀθανασιάδης, *Θρησκεία, Ἐκπαίδευση, Μετανεωτερικότητα*, σελ. 31-37.

10 D. L. Moore., *Overcoming Religious Illiteracy*, σελ. 28-33.

θρησκείων, αποβλέποντας στην πράξη τή σύνθεση μιᾶς πανθρησκείας μέ στοιχεῖα ἀπό ὅλες τίς ὑπάρχουσες θρησκείες. Ἐν τέλει ἡ ἀνάδειξη τῆς πολυπολιτισμικότητας ἀτονεῖ μέσα ἀπό τήν ἰσοπέδωση τοῦ ἀνάγλυφου τῶν θρησκείων διότι πολυπολιτισμικότητα σημαίνει συνύπαρξη διακριτῶν ζωντανῶν ἑτεροτήτων καί ὄχι σύντηξη τῶν ἑτεροτήτων αὐτῶν γιά νά παρασκευαστεῖ ἕνα νεοταξικό ὁμοιογενές μείγμα ἑνός μονιστικοῦ, ἐν τέλει, μοντέλου πολιτισμοῦ.

Συμπεράσματα

Ἡ διδασκαλία τοῦ ΜτΘ ἀποτελεῖ ἀναγκαία συνθήκη γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας τῶν μαθητῶν. Τό ΜτΘ ὡς περιεχόμενο εἶναι πάντοτε σύγχρονο καί

ἐπίκαιρο, διότι συμβάλλει στήν κατανόηση τῆς παράδοσης καί ἐκφράζει τόν θρησκευτικό πολιτισμό μας μέ σεβασμό πρὸς κάθε ἑτερότητα. Ὁ θρησκευτικός γραμματισμός, κατά τήν ἀποψή μας, ὀφείλει νά συνδέεται μέ τήν οὐσία τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης, διότι ἀποφεύγονται τυχόν στρεβλώσεις ὡς πρὸς τά προσφερόμενα "μορφωτικά ἀγαθά", τά ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο ὀργανικό μέλος τῆς διδασκαλίας πού διαμόρφωσε ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανισμός ἀνά τούς αἰῶνες. Ἐπιπλέον, τό ΜτΘ, ἀποκαθιστᾷ τό corpus τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, καθὼς ἐπίσης καί τήν εἰκόνα τῆς πολιτισμικῆς ταυτότητας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τῆς ἱστορικῆς του συνέχειας μέ πληρότητα καί ὄχι καταρκεματισμένη καί ἀποσπασματικῶς.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Cush D., «Should religious studies should be part of the compulsory state school curriculum», *British Journal of Religious Education* 29.3 (2007) 217-227.
- Δελλῆς Ἰ., Εἰσαγωγή στή Φιλοσοφία. Μέρος Α΄, Προλεγόμενα-Προβλήματα Γνωσιολογίας, ἔκδ. Τυπωθήτω, Ἀθήνα 2002.
- Δελικωνσταντῆς Κ., «Οἱ ἄλλες θρησκείες στά νέα σχολικά ἐγχειρίδια τῶν Θρησκευτικῶν τοῦ Δημοτικοῦ», *Μακεδόν* 3, (1997) 25-34.
- Καραμούζης Π. & Ἀθανασιάδης Ἡ., *Θρησκεία, Ἐκπαίδευση, Μετανεωτερικότητα, Κριτική*, Ἀθήνα 2011.
- Μαντζούφης Π., «Θρησκεία καί ἐκπαίδευση. Τό ἱστορικό καί συνταγματικό πλαίσιο τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαίδευσης», (2011), <https://www.constitutionalism.gr/2034-triskeia-kai-ekpaideysi-to-istoriko-kai-syntagmati/> (12-03-2018).
- Μητροπούλου Β., *Τό ἐκπαιδευτικό λογισμικό στή διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν*, ἔκδ. Βάνιας-Μητροπούλου, Θεσσαλονίκη 2008.
- Moore D. L., *Overcoming Religious Illiteracy*, Palgrave Macmillan, New York and Hampshire, 2007.
- Παπαστάθης Χ., *Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο*, ἔκδ. Σάκκουλας, Ἀθήνα 2003.
- Χλέπα Ν.-Κ. & Δημητρόπουλου Π., *Ζητήματα θρησκευτικῆς ἐλευθερίας στό κῶρο τῆς ἐκπαίδευσης*, ἔκδ. Ἄντ. Σάκκουλας, Ἀθήνα 1993.
- Χριστινάκη-Γλάρου Ε., «Συνταγματική καί Νομική κατοχύρωση τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στήν ἑλληνική ἐκπαίδευση. [Θεσμική ἀνάλυση. Θέσεις Ἀνεξαρτήτων Ἀρχῶν. Κριτική καί σχετικές δικαστικές ἀποφάσεις]» *Ἐκκλησιαστικός Φάρος ΠΒ*(2011) 149-174.

«ΚΑΤΑ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ»

Τοῦ κ. **ΙΩΑΝΝΗ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ**, Θεολόγου, δρ. Θεολογίας,
Δ/ντῆ Λυκείου

1. Εἰσαγωγή

Ἡ λέξις «αἵρεσις» προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα αἰρέω-ῶ, τὸ ὁποῖο σημαίνει ἐπιλέγω, ἐκλέγω (βλ. αἵρετοὶ ἄρχοντες, ἀρχαιρεσία, κ.λπ.). Μὲ τὸν ὄρο αὐτὸ ἡ θεολογικὴ ὀρολογία προσδιορίζει ὅσους ἀνθρώπους ἢ ομάδες ἀνθρώπων ἐπιλέγουν κάτι ἀπὸ τὶς ἀλήθειες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπορρίπτουν ἢ ἀλλοιώνουν τὶς ὑπόλοιπες ἀλήθειες ἢ προσθέτουν καὶ ἄλλες διδασκαλίες (ἐτεροδιδασκαλίες) στὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία θεμελιώνεται στὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ θεία Ἀποκάλυψι καὶ στὴν Ἀποστολικὴ Παράδοσι. Ἡ αἵρεσις δημιουργεῖται λόγῳ αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς: οἱ αἵρετικοὶ

λυφθεῖσα ἀλήθεια. Ὅτιδήποτε δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ ὁ αἵρετικὸς μὲ τὸν νοῦ τὸ ἀλλοιώνει ὥστε νὰ καταστῇ «λογικὸ». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀρχίζει νὰ παρερμηνεύῃ καὶ νὰ παραποιῇ τὰ ἱερὰ κείμενα. Ἐπίσης, καὶ ἄλλα πάθη ὡθῶν κάποιους ἀνθρώπους νὰ καθίστανται αἵρετικοί· ἡ ἁμαρτωλὴ ζωὴ ἁμαυρώνει τὶς δυνάμεις τοῦ νοῦ τῆς ψυχῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ ἁμαρτωλὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν ὑπερφυσικὴ θεία Ἀποκάλυψι καὶ μάλιστα στὶς λεπτομέρειές της. Ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ ταυτίζεται μὲ τὸ θεῖο Του Πρόσωπο καὶ ὅσοι δὲν σχετίζονται μὲ Αὐτὸ δὲν δύναται νὰ κατανοήσουν τὴν διδασκαλία Του. Ἡ ὀρθο-δοξία προϋποθέτει ὀρθο-πραξία καὶ ἡ ὀρθο-πραξία θεμελιώνεται καὶ ἀπορρέει

Ἡ αἵρετικὴ κακοδοξία γεννᾶται στὸν νοῦ τῶν αἵρετικῶν ἔνεκα τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφανείας καὶ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη λογικὴ δύναται νὰ κατανοήσῃ πλήρως τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀποκαλυφθεῖσα ἀλήθεια.

ἀρνοῦνται τὸ σύνολο τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιλέγουν κάποιο μέρος της, τὸ ὁποῖο θεωροῦν ὡς ὄλο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τραυματίζουν καὶ ἀλλοιώνουν τὴν παραδεδομένη ἀπὸ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ πληρότητα τῆς ἀληθείας.

Ἡ αἵρετικὴ κακοδοξία γεννᾶται στὸν νοῦ τῶν αἵρετικῶν ἔνεκα τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφανείας καὶ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη λογικὴ δύναται νὰ κατανοήσῃ πλήρως τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀποκα-

ἀπὸ τὴν ὀρθο-δοξία.

Οἱ αἵρεσις μποροῦν νὰ διακριθοῦν σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες: τὶς προερχόμενες ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ τὶς προερχόμενες ἀπὸ τὶς ἐξωχριστιανικὲς θρησκείες. Στὴν πρώτη κατηγορία οἱ αἵρετικοὶ ἀποδέχονται τὰ ἱερὰ κείμενα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ τὰ ἀλλοιώνουν, τὰ παρερμηνεύουν καὶ τὰ ἀποδέχονται κατ' ἐπιλογὴν καὶ ὄχι ὡς σύνολο. Στὴν δευτέρα κατηγορία οἱ αἵρετικοὶ προσπαθοῦν νὰ νοθεύσουν τὴν

χριστιανική διδασκαλία με στοιχεία από έξωχριστιανικά θρησκευματα. Στην εποχή μας υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός αιρέσεων και χριστιανικής και έξωχριστιανικής προελεύσεως και συχνά πολλές από αυτές κρύπτονται κάτω από φαινομενικώς άθωες προσόψεις. Το θέμα των νεοφανών αιρέσεων απασχολεί πλέον και τις δυτικές χώρες λόγω της επιδράσεώς των στις εφηβικές και νεανικές ηλικίες.

Οι συνέπειες των αιρέσεων είναι καταστροφικές για τον άνθρωπο, γιατί διακυβεύεται ή σωτηρία του και ένιοτε και η βιολογική του ζωή. Μόνον όταν συνειδητοποιήσωμε το τι κάνουν οι αιρέσεις θα θελήσωμε με σοβαρότητα να τις αντιμετωπίσωμε.

Οι αιρέσεις κατά πρώτον νοθεύουν και αλλοιώνουν ταυτοχρόνως και την πίστι (θεωρία) και την ζωή (πράξι) της Έκκλησίας. Έπειδή, όπως θα δούμε κατωτέρω, το δόγμα και το ήθος είναι άλληλένδετα και αλληλοεξαρτώμενα, γι' αυτό η άστοχία περί την πίστι έχει ως συνέπεια και αλλοίωσι του όρθοδόξου ήθους. Και αντιστρόφως το νοθευμένο ήθος συνεπάγεται και άστοχία στην όρθη κατανόησι και βίωσι του δόγματος.

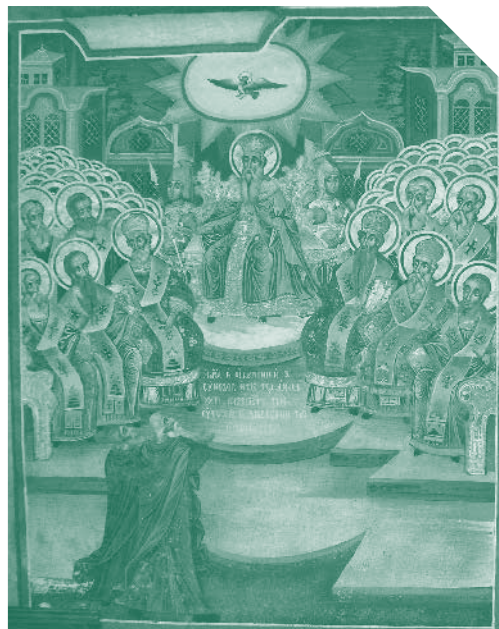
Κατά δεύτερον οι αιρέσεις αποσπούν κάποια μέλη της Έκκλησίας και δημιουργούν σχίσματα και παρασυναγωγές, άλλοτε μιμούμενες την Έκκλησία και πάντοτε υποστηρίζουσες ότι κατέχουν την πλήρη και καθολική γνώσι (ψευδώνυμος γνώσις).

Κατά τρίτον οι αιρέσεις καταστρέφουν τους όπαδούς των είτε ψυχικώς με την προβολή της πλάνης και την νόθευσι της αληθείας, είτε και σωματικώς με την προώθησι των μελών τους σε ολέθριες καταστάσεις. Ίδιως οι νεοφανείς αιρέσεις ανατολικής προελεύσεως με τον πλήρη έλεγχο του νοῦ των μελών τους καθίστανται καταστροφικές και αυτός είναι ο κυριώτερος λόγος για τον οποίο σε πολλά εύρωπαϊκά κράτη οι σέκτες αυτές θεωρούνται δημόσιος κίνδυνος για

την νεολαία και καταδιώκονται από τις κρατικές υπηρεσίες των χωρών αυτών.

2. Αντιμετώπισις τῶν αιρέσεων

α. Οί αιρέσεις ελεγχόμενες αποδεικνύονται «ψευδώνυμος γνώσις»¹. Ο πρώτος τρόπος, λοιπόν, αντιμετώπισεως των αιρέσεων είναι ο έλεγχός τους. Κατά τον ιερό Χρυ-

σόστομο «εὐφώρατον ἢ πλάνη καὶ ἀσθενές, κἂν μυρίοις ἐξωθεν ἀλείφηται χρώμασι. Καὶ καθάπερ οἱ τὰ σαθρὰ τῶν τοίχων κονιῶντες, οὐκ ἰσχύουσι διὰ τῆς ἀλοιφῆς διορθοῦν οὐτω καὶ οἱ ψευδόμενοι ραδίως ἐλέγχονται»².

Ο έλεγχος γίνεται για να καταφανῆ το ψευδές και άσύστατο της κακοδοξίας και να τονισθῆ το άληθές και μόνιμο της όρθοδοξίας. Ο σκοπός του έλέγχου είναι ή έπιστροφή του αίρετικού στην ύγιῆ πίστι,

1 Πρβλ. Α' Τιμ. 6: 20.

2 Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἰωάννην, ὁμιλία 68, 1 (PG 59, 373).

ὅπως ἔγραφε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὸν Τίτο: «ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει, μὴ προσέχοντες ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν. πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιαμμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνειδησις. θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι»³.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος παρομοιάζει τὸν ἔλεγχο πρὸς τοὺς αἰρετικούς μὲ τις τεχνικὲς τῶν ἱατρῶν, οἱ ὁποῖοι καταπολεμοῦν τὴν ἀσθένεια καὶ ὄχι τὸν ἀσθενῆ. Λέγει: «ὁ γὰρ ψαλμὸς ἡμᾶς σήμερον εἰς παράταξιν ἐξάγει τῶν αἰρετικῶν, οὐκ ἵνα αὐτοὺς ἐστῶτας βάλλωμεν, ἀλλ' ἵνα κειμένους ἀναστήσωμεν τοιοῦτος γὰρ ἡμῶν ὁ πόλεμος· οὐκ ἀπὸ ζώντων νεκροὺς ἐργάζεται, ἀλλ' ἀπὸ νεκρῶν ζώντας κατασκευάζει, ἡμερότητας γέμων καὶ πολλῆς τῆς ἐπεικειας. Οὐ γὰρ ἐλαύνω πράγματι, ἀλλὰ τῷ λόγῳ διώκω, οὐ τὸν αἰρετικόν, ἀλλὰ τὴν αἵρεσιν, οὐ τὸν ἄνθρωπον ἀποστρέφομαι, ἀλλὰ τὴν πλάνην μουῶ, καὶ ἐπισπάσασθαι βούλομαι· οὐκ ἔχω πόλεμον πρὸς οὐσίαν· Θεοῦ γὰρ ἔργον ἡ οὐσία· ἀλλὰ τὴν γνώμην διορθώσασθαι βούλομαι, ἣν διέφθειρεν ὁ διάβολος. Οὕτω καὶ ἱατρὸς ἄρρωστον θεραπεύων, οὐ τῷ σώματι πολεμεῖ, ἀλλὰ τοῦ σώματος τὴν κακίαν ἀναιρεῖ. Καγὼ τοίνυν ἐὰν πολεμήσω αἰρετικοῖς, οὐκ αὐτοῖς τοῖς ἀνθρώποις πολεμῶ, ἀλλὰ τὴν πλάνην ἐκβαλεῖν βούλομαι, καὶ τὴν σηπεδόνα ἐκκαθᾶραι. Ἐμοὶ ἔθος ἐστὶ διώκεσθαι καὶ μὴ διώκειν, ἐλαύνεσθαι καὶ μὴ ἐλαύνειν»⁴.

β. Ἡ ἀνασκευὴ καὶ ἀπόρριψις μιᾶς αἵρέσεως προϋποθέτει θεολογικὸν διάλογο. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ὅλοι οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στὰ ἀντιαιρετικὰ ἔργα τους ἐντάσσουν πλεῖστα ἀποσπάσματα τῶν αἰρετικῶν συγγραμμάτων αὐτολεξεῖ, γιὰ νὰ τὰ ἀνασκευάσουν μὲ θεολογικὰ - ἐκκλησιαστικὰ ἐπιχειρήματα. Ὁ ὀρθόδοξος χρι-

στιανὸς δὲν φοβάται τὸν διάλογο μὲ τοὺς αἰρετικούς, γιατί σὲ αὐτὸν τὸν διάλογο θὰ καταδειχθῆ τὸ ἀθεμελίωτο τῶν αἰρετικῶν δοξασιῶν. Οἱ αἵρέσεις ἐμφανίζονται ὡς ἀληθινές, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα κρύπτουν τὴν γύμνια τους μὲ τὸ ἐπικάλυμμα ἄλλοτε τῆς ἀληθείας, ἄλλοτε τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἐγραφε ὁ ἅγιος Εἰρηνναῖος: «ἡ γὰρ πλάνη, καθ' αὐτὴν μὲν οὐκ ἐπιδείκνυται, ἵνα μὴ γυμνωθεῖσα γένηται κατάφωρος· πιθανῶ δὲ περιβλήματι πανούργως κοσμουμένη, καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀληθεστέραν ἐαυτὴν παρέχειν φαίνεσθαι διὰ τῆς ἔξωθεν φαντασίας τοῖς

Οἱ αἵρέσεις νοθεύουν καὶ ἀλλοιώνουν ταυτοχρόνως καὶ τὴν πίστι (θεωρία) καὶ τὴν ζωὴ (πρᾶξι) τῆς Ἐκκλησίας.

ἀπειροτέροις, καθὼς ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἡμῶν εἴρηται ἐπὶ τῶν τοιούτων»⁵. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἀθανάσιο οἱ αἰρετικοὶ χρησιμοποιοῦν ὡς προκάλυμμα τῆς κακοδοξίας τους τὴν Ἁγία Γραφή, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ πατὴρ αὐτῶν διάβολος: «μαθέτωσαν ἀπὸ τῶν Γραφῶν, ὅτι καὶ ὁ τὰς αἵρέσεις ἐπινοήσας διάβολος διὰ τὴν ἰδίαν τῆς κακίας δυσωδίαν κικρᾶται τὰς λέξεις τῶν Γραφῶν, ἵνα αὐτὰς ἔχων ἐπικάλυμμα, τὸν ἴδιον ἰὸν ἐπισπεύρας, ἀπατήσῃ τοὺς ἀκεραῖους»⁶.

Οἱ αἰρετικοὶ χρησιμοποιοῦν μία ἀτομικὴ καὶ ὄχι τὴν ἐκκλησιαστικὴ θεολογία. «Ὁ Εἰρηνναῖος [ἀλλὰ καὶ κάθε Πατὴρ] εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησιοκεντρικὸς θεολόγος. Δὲν ἐνδιαφέρεται καὶ δὲν ἀποβλέπει στὸ νὰ προβάλλῃ ἀπόψεις ἀτομικῆς γιὰ τὰ διάφορα ζητήματα ποὺ ἐξετάζει. Ἡ μέριμνά του εἶναι νὰ καταθέσῃ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐμπειρία τῆς

3 Ττ. 1: 13-16.

4 Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς ἱερομάρτυρα Φωκᾶν, 2 (PG 50, 700-701).

5 Εἰρηνναῖου, Ἐλεγχος ψευδωνύμου γνώσεως, Α', προοίμιον, 2 (ΒΕΠ 5, 93).

6 Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν, Α', 8 (ΒΕΠ 30, 128).

Ἐκκλησίας μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο. Χρησιμοποίησε τὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα καὶ κατέκρινε τοὺς αἰρετικούς, οἱ ὅποιοι παρουσίαζαν ἀτομικὴ καὶ ὄχι ἐκκλησιαστικὴ θεολογία»⁷.

Οἱ ἅγιοι Πατέρες τονίζουν διαρκῶς ὅτι μὲ τοὺς αἰρετικούς ἢ ἀντιπαράθεσις γίνεται

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος παρομοιάζει τὸν ἔλεγχο πρὸς τοὺς αἰρετικούς μὲ τὶς τεχνικὲς τῶν ἰατρῶν, οἱ ὅποιοι καταπολεμοῦν τὴν ἀσθένεια καὶ ὄχι τὸν ἀσθενῆ.

μόνον διὰ τῶν λόγων καὶ ὄχι μὲ τὴν βία. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἀθανάσιο: «οὐ γὰρ ξίφεσιν ἢ βέλεσιν οὐδὲ διὰ στρατιωτῶν ἢ ἀλήθεια καταγγέλλεται, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ συμβουλία»⁸. Καὶ κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο: «οὐδὲ γὰρ θέμις Χριστιανοῖς, ἀνάγκη καὶ βία καταστρέφειν τὴν πλάνην, ἀλλὰ καὶ πειθοῖ καὶ λόγῳ καὶ προσηνεΐα τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεσθαι σωτηρίαν»⁹.

Ὀρισμένοι ἅγιοι Πατέρες φαίνονται μὲ τὰ συγγράμματά τους ὅτι ἐμμένουν καὶ ἐπιμένουν στὶς ἀπόψεις τους καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο χαρακτηρίζονται ἀπὸ κάποιους ὡς μισαλλόδοξοι καὶ φανατικοί. Ἡ ἀλήθεια, ὅμως, εἶναι ὅτι ἐὰν ἐπιμένουν γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν δογματικῶν τους διατυπώσεων αὐτὸ γίνεται ἐπειδὴ ἐμπειρικῶς καὶ βιωματικῶς τὶς ἔχουν «ἀποδείξει», ἐφαρμόσει, κατανοήσι καὶ ἀποδεχθῆ. Σημειώνει ὁ π. Γεώργιος Καψάνης: «Πρὸ ἐτῶν ἤλθε στὸ Ἅγιον Ὄρος κάποιος Ὑψηλῆς τότε τῆς Φιλοσοφίας, ὁ

ὁποῖος ἠσχολεῖτο μὲ τὴν μελέτη τῶν ἀντιπαραστικῶν συγγραφέων τοῦ 14^{ου} αἰῶνος. Συνήντησε τότε λόγιό ἀγιορείτη μοναχό, στὸν ὁποῖο εἶπε ὅτι μελετῶν τοὺς συγγραφεῖς αὐτοὺς σχηματίζει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁμιλοῦν μὲ ταπεινῶσι. Λέγουν δηλαδὴ ὅτι 'ἔτσι ἐμεῖς νομίζουμε' ἢ ἔτσι ἴσως εἶναι, ἐνῶ ὁ ἅγιος Παλαμᾶς ὁμιλεῖ μὲ βεβαιότητα, πού αὐτὸς ἀπέδιδε σὲ ἐγωιστικὸ φρόνημα τοῦ Ἁγίου. Μετὰ ἀπὸ τριήμερο παραμονὴ στὸ Ἅγιον Ὄρος συνάντησε πάλιν τὸν λόγιό μοναχό καὶ τοῦ εἶπε: Τώρα κατάλαβα γιὰ τὸ ὁ Παλαμᾶς ὁμιλεῖ μὲ βεβαιότητα, αὐθεντικά. Διότι ὁμιλεῖ ἀπὸ προσωπικὴ πείρα»¹⁰.

γ. Ὁ θεολογικὸς διάλογος μὲ τοὺς αἰρετικούς γίνεται μὲ τὸ μοναδικὸ ὀρθόδοξο κριτήριον τὴν Ἀποστολικὴ (ἢ Ἱερὰ) Παράδοσι. Ὁ Κύριος παρέδωσε τὴν πλήρη (καθολικὴ) ἀλήθειά Του στοὺς ἀγίους Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν σειρά τους τὴν ἐδίδαξαν, τὴν κατέγραψαν ἐν μέρει στὰ κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τὴν παρέδωσαν μὲ τὴν σειρά τους στοὺς διαδόχους τους, τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρά τους, ἀφοῦ παρέλαβον τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοσι, τὴν ἐδίδαξαν, ὠρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς τὴν κατέγραψαν (οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας) καὶ τὴν παρέδωσαν στοὺς διαδόχους τους.

Στὴν διάρκεια τῶν αἰῶνων ἡ Ἐκκλησία (ὡς σύνολο κλήρου καὶ λαοῦ) διεφύλαξε ἀνόθευτο καὶ ἀκεραία τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοσι, μὲ τὴν ἐπιστάσι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ὁδηγεῖ τὴν Ἐκκλησία εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

Ὅποτε ἀνεφύετο κάποιον θεολογικὸ πρόβλημα ἡ Ἐκκλησία προσέτρεχε στὴν ζῶσα Ἀποστολικὴ Παράδοσι καὶ μὲ βάσιν αὐτὴ ἔκρινε καὶ ὀριοθετοῦσε τὴν ὀρθοδοξία ἀπὸ τὴν κακοδοξία. Οἱ ὄροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων βασίζονται ἀκριβῶς σὲ αὐτὴν τὴν Ἱερὰ/Ἀποστολικὴ Παράδοσι. «Οἱ Προφῆται

7 Κωνσταντίνου Σκουτέρη, *Ἱστορία Δογμάτων*, τόμ. 1 (Ἀθήνα 1998), σ. 396.

8 Ἀθανασίου, *Περὶ τῶν γεγεννημένων παρ' Ἀρειανῶν*, 33, 3 (ΒΕΠ 31, 258).

9 Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν*, 3 (PG 50, 537).

10 Γεωργίου Καψάνη, «Θεολογία καὶ ἐμπειρία κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ καὶ τὴν ἀγιορειτικὴ παράδοσι», *Κοινωνία*, 38 (1995), σ. 117.

ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν· ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τὸ ψεῦδος ὡς ἀπελήλαται, ἡ σοφία ὡς ἐπαρρησιάσατο, ὁ Χριστὸς ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν ...»¹¹.

Εἶναι σημαντικὸ νὰ γνωρίζωμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία μὲ κριτήριον τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοσι ἐπέλεξε τὰ βιβλία τοῦ κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἄφησε ἐκτὸς αὐτῆς τὰ ὀνομασθέντα ἀπόκρυφα (εὐαγγέλια, πράξεις, ἀποκαλύψεις).

Οἱ αἰρετικοὶ ἀκριβῶς στὴν περίοπτο θέσι τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως ἐτοποθετοῦσαν «διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων»¹². Ὁ ἅγιος Βασίλειος σημειώνει ὅτι ἐὰν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ἤρκοῦντο στὴν Ἱερὰ Παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας δὲν θὰ ἐχρειάζετο νὰ γράψῃ ἀντιαιρετικὰ ἔργα. «Εἰ μὲν ἐβούλοντο πάντες, ἐφ' οὓς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικέκληται, μηδὲν τῆ ἀληθείᾳ τοῦ Εὐαγγελίου παρεγκριρεῖν, τῆ δὲ παραδόσει τῶν ἀποστόλων καὶ τῆ ἀπλότητι τῆς πίστεως ἐξαρκεῖσθαι, οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἔδει λόγων ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ καὶ νῦν ἂν πάντως ἦν ἐξ ἀρχῆς ἐτιμήσαμεν, σιωπῆν ἠσπασάμεθα»¹³.

Ἀντιθέτως σὲ κείμενο τοῦ αἰρεσιάρχου Ἀρείου διαβάζομε γιὰ τὴν νέα γνώσι, τὴν ὁποία ἀνακάλυψε αὐτός: «Κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ, συνετῶν Θεοῦ, παίδων ἁγίων, ὀρθοτόμων, ἁγίων Θεοῦ πνεῦμα λαβόντων, τάδε ἔμαθον ἔγωγε ὑπὸ τῶν σοφίας μετεχόντων ἀσείων, θεοδιδάκτων, κατὰ πάντων σοφῶν τε. Τούτων κατ' ἴχνος ἦλθον ἐγὼ βαίων ὀμοδόξως ὁ περικλυτός, ὁ πολλὰ παθὼν διὰ τὴν Θεοῦ δόξαν, ὑπὸ τε Θεοῦ μαθὼν σοφίαν καὶ γνῶσιν ἐγὼ ἔγγων»¹⁴. Ἐνῶ οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ Διδά-

σκαλοι τῆς Ἐκκλησίας θεωροῦν τοὺς ἑαυτοῦ των μαθητὲς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὁ αἰρεσιάρχης θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του στὴν αὐτὴν θέσι μὲ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ διακηρύττει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τοῦ ἀπεκάλυψε μία νέα γνώσι. Ἡ Ἀποκάλυψις, ὅμως, τοῦ Θεοῦ ἐγινε ἅπαξ, ὄχι σὲ ἕνα ἀνθρώπο μεμονωμένο, ἀλλὰ στὸν χορὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, στὴν Ἐκκλησία.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας θεολογοῦν μὲ βάσι τὴν Ἱερὰ Ἀποστολικὴ Παράδοσι. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος. «Ἡ παράδοσι γιὰ τὸν ἐπίσκοπο Λουγδούνου δὲν εἶναι ἐπιφανειακὴ μετάδοσι εἰδήσεων καὶ πληροφοριῶν. Εἶναι στοιχεῖο οὐσιαστικὸ τῆς θεολογίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Παράδοσι εἶναι ὁ ζωντανὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο συντηρεῖται ὅλο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς παραδοσιακὸς ὁ Εἰρηναῖος εἶναι πρῶτιστα βιβλικὸς θεολόγος. Ὁ σεβασμὸς του στὴν Ἁγία Γραφή, Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, εἶναι δεδομένος καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφισβήτησι. Ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη συνιστοῦν μιὰ συνέχεια, κατανοοῦνται δὲ ὡς δωρεές τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀποβλέπουν στὸν ἴδιο σκοπὸ. Τὴν Ἁγία Γραφή μπορεῖ νὰ τὴν κατανοήσῃ κάποιος καὶ νὰ τὴν ἐρμηνεύσῃ σωστὰ μόνο μέσα ἀπὸ τὴν παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας. Στὴν παράδοσι διαφυλάσσεται ὁ κανὼνας τῆς πίστεως ἢ τῆς ἀληθείας, ἐπομένως μόνο μέσα ἀπ' αὐτὴ εἶναι δυνατὸν ὁ πιστὸς νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ γνώσι τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς»¹⁵.

Στὸν ἀντίποδα οἱ αἰρετικοὶ διατείνονται ὅτι κατέχουν μία ἀνωτέρα γνώσι, τὴν ὁποία δὲν μποροῦν οἱ πάντες νὰ κατανοήσουν. «Καὶ οἱ ἑτερόδοξοὶ φασὶ μηδένα εἶναι τὸν καταλαβεῖν δυνάμενον τὴν κεκομψευμένην αὐτῶν καὶ σεσοφισμένην διδασκαλίαν»¹⁶. Ἐνῶ, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου

11 Συνοδικὸν τῆς Ὁρθοδοξίας, Τριῶδιον (Ἀθῆναι: Φῶς, χ.χ.), σ. 157.

12 Ἦσ. 29: 13, Ματθ. 15: 9.

13 Βασιλείου, Κατ' Εὐνομίου, Α' 1 (ΒΕΠ 52, 157).

14 Ἄρειος, Θάλεια, παρά: Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν, Α' 5 (ΒΕΠ 30, 126).

15 Κωνσταντίνου Σκουτέρη, *Ἱστορία Δογματῶν*, τόμ. 1 (Ἀθῆνα 1998), σ. 396.

16 Διδύμου Ἀλεξανδρέως, Ὑπόμνημα εἰς τοὺς Ψαλμούς, ΞΓ' 5 (ΒΕΠ 45, 178).

Παύλου: «τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα κατασχῆναι τοὺς σοφοὺς»¹⁷.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ αἰρετικοὶ ὀνομάζονται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ τους. Οἱ ὀρθόδοξοι «κἂν γὰρ διδασκάλων διαδόχους ἔχωμεν, καὶ μαθητὰι τούτων γινώμεθα· ἀλλὰ γε τὰ τοῦ Χριστοῦ παρ' αὐτῶν διδασκόμενοι, Χριστιανοὶ οὐδὲν ἦπτον ἐσμὲν καὶ καλούμεθα. Οἱ δέ γε τοῖς αἰρετικοῖς ἀκολουθοῦντες, κἂν μυρίους διαδόχους ἔχωσιν, ἀλλὰ πάντως τὸ ὄνομα τοῦ τὴν αἵρεσιν ἐφευρόντος φέρουσιν»¹⁸.

δ. Οἱ αἵρέσεις, τέλος, ἀντιμετωπίζονται διὰ τῆς συγκλήσεως τῶν Συνόδων. Οἱ Σύνοδοι ἀποτελοῦν τὸ ἀνώτατο διοικητικὸ ὄργανο τῆς Ἐκκλησίας. Συγκαλοῦνται γιὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισι θεμάτων καὶ ζητημάτων, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν μία τοπικὴ Ἐκκλησία (πολλὲς ἐπισκοπές). Γιὰ ζητήματα πίστεως (δογματικά) συγκαλοῦνται οἱ μετέπειτα ἀναγνωριζόμενες ὡς Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι, δηλ. ὡς οἱ ἐκφράζουσες τὴν Καθολικὴ (Οἰκουμενικὴ) Ἐκκλησία. Στὴν Σύνοδο συμμετέχουν καὶ ψηφίζουν μόνον οἱ ἐπίσκοποι, ἀλλὰ συχνὰ συμμετεῖχαν μὲ δικαίωμα λόγου λαϊκοί, μοναχοὶ ἢ κατώτεροι κληρικοί. (Π.χ. ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος συμμετεῖχε στὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ὡς διάκονος).

Ἡ οἰκουμενικότης μιᾶς Συνόδου δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν συμμετεχόντων ἐπισκόπων, οὔτε ἀπὸ τὸ ἐὰν συνεκλήθη ὡς Οἰκουμενικὴ· ἀναγνωρίζεται ὡς Οἰκουμενικὴ ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μόνον ἐὰν διατυπώσῃ καὶ ἐκφράσῃ τὴν μία ἀλήθεια τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὑπάρχει τὸ ἱστορικὸ προηγούμενο Σύνοδοι, οἱ ὅποιες συνεκλήθησαν ὡς Οἰκουμενικὲς νὰ μὴ ἀναγνωρισθοῦν ὡς τοιαῦτες καὶ ἀντιθέτως Σύνοδοι, οἱ ὅποιες ἀρχικῶς συνεκλήθησαν ὡς Τοπικὲς νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς Οἰκουμενικὲς, ἀκριβῶς διότι ἐξέφρασαν

τὴν καθολικὴ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ παραδείγματι: «ὑπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναγνωρίζεται ὡς Β' Οἰκουμενικὴ ἢ ἐν Κων/πόλει τοῦ 381, ἥτις ἴσχυε τέως ὡς γενικὴ Σύνοδος μόνον τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους»¹⁹.

Στὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο καλεῖται πάντοτε ὁ αἰρεσιάρχης (ἢ οἱ μαθητὲς του ἐὰν ἔχει ἀποθάνῃ) καὶ διαλέγεται μετὰ τῶν Πατέρων τῆς Συνόδου. Τοῦ ὑποδεικνύεται τὸ ἐσφαλμένο τῶν θέσεων του καὶ προσκαλεῖται σὲ μετάνοια καὶ ἄρνησι τῆς αἵρέσεως. Στὴν περίπτωσι ἐμμονῆς του ἀφορίζεται

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας θεολογοῦν μὲ βάσι τὴν Ἱερὰ Ἀποστολικὴ Παράδοσι.

(ξεχωρίζεται) ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀναθεματίζεται ὡς μὴ φρονῶν τὰ τοῦ Θεοῦ. Μὲ ἐπίσημο, λοιπόν, τρόπο ἡ Σύνοδος ἀποφαίνεται περὶ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος καὶ ἀπορρίπτει τὴν αἵρεσι μὲ τὸν ὄρο της, τὸ σύνορο μεταξὺ ἀληθείας καὶ αἵρέσεως. Στὸν ὄρο τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναγνωρίζεται ἡ παραμονὴ στὴν πίστι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν προηγούμενων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. «Ἐπομένῃ τε ταῖς τε ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε Συνόδοις καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ ἐγκρίτοις Πατράσι καὶ συμφώνως ὀρίζουσα, ὁμολογεῖ ...»²⁰, ἡ Στ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

(συνεχίζεται)

17 Α' Κορ. 1: 27.

18 Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν, Α' 3 (ΒΕΠ 30, 125).

19 Ἰωάννου Καρμίρη, Δ.Σ.Μ., τόμ. 1, σ. 170.

20 Ὅρος ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, παρά Ἰωάννου Καρμίρη, Δ.Σ.Μ., τόμ. 1, σ. 223.

Η ΖΩΝΤΑΝΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ

Τοῦ κ. **Ἡλίας Διαμῆ**, Θεολόγου, Δρ. Θεολογίας, συγγραφέα

Σέ ἐποχές σάν τή δική μας, σέ ἐποχές κρίσης, ὅπως συνηθίζουμε νά λέμε, ὅλα τείνουν νά γίνονται σέ ὑπερθετικό βαθμό. Οἱ ἀπαισιόδοξες ἀναλύσεις περιγράφουν τήν ἀπόλυτη καταστροφή, ἐνῶ οἱ αισιόδοξες ὠραιοποιοῦν σέ τέτοιο βαθμό τίς δυσκολίες, ὥστε νά νομίζει κανείς, πώς τά πάντα δέν εἶναι παρά ἕνα ἄσχημο ὄνειρο. Παράλληλα καί οἱ ἀντιδράσεις κινοῦνται ἀπό τό ἕνα ἄκρο, ἐκεῖνο τοῦ πανικοῦ, πού κάνει τούς ἀνθρώπους νά κρῦβουν τά χρήματά τους κάτω ἀπό τό μαξιλάρι, στό ἄλλο, ἐκεῖνο τῆς ἀπόλυτης ἀνεμελιᾶς, σάν νά μὴν ἔχει ἀλλάξει τίποτα.

Ἀνεξάρτητα πάντως ἀπό τό ποιοῦ ἄκρο ἔλκει τόν καθέναν ἀπό μᾶς, ἡ δική μας, ἡ Ἑλληνική ἰδιαιτερότητα μιᾶς κατὰ τά φαι-

Τά ἐπίπεδα τῆς σημερινῆς περιθώθητης κρίσης εἶναι πολλά. Φαίνεται ὅμως πώς πρόκειται κυρίως γιά κρίση παιδαγωγίας μέσω τοῦ παραδείγματος.

νόμενα πανευρωπαϊκῆς, ἴσως καί παγκόσμιας κρίσης συνοδεύεται ἀπό πολύ θυμό, ἀλλά καί συγχρόνως ἀπό μεγάλη ἀπαξίωση θεσμῶν καί προσώπων. Ἀπελπισμένοι καί ὑπεραισιόδοξοι κατὰ βάθος συμφωνοῦν σέ ἕνα πράγμα:

Δέν ζοῦμε στήν πατρίδα πού θά θέλαμε.

Εἴτε βυθιστοῦμε πιό πολύ, εἴτε ἐπαληθευτοῦν τά πιό αισιόδοξα σενάρια γιά μιᾶ λιγότερο ἐπώδυνη ἔξοδο ἀπό τήν στενω-

πό, ἕνα παραπονεμένο ὄνειρο γιά μιᾶ ἄλλη ποιότητα ἔθνικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου θά συνεχίσει νά πλανᾶται. Αὐτά πού μᾶς πικραίνουν εἶναι πολλά καί ὁ καθένας, ἂν τοῦ δινόταν ἡ εὐκαιρία, θά εἶχε ὅπωςδήποτε νά καταθέσει τήν δική του προσωπική διαπίστωση. Αὐτό ὅμως πού φαίνεται νά βαραίνει ὅλους εἶναι μιᾶ γενικευμένη καχυποψία. Καχυποψία, ὄχι μόνον ἀπέναντι στά προγράμματα καί τά ὄραματα, στίς ὑποσχέσεις καί τίς ἀναλύσεις, ἐνθεν κακεῖθεν. Καχυποψία –κι αὐτό εἶναι τό χειρότερο– ἀπέναντι στόν διπλανό μας, τόν καθημερινό συνάνθρωπό μας, τόν ὅποιονδήποτε ἔρχεται σέ ἐπαφή μαζί μας, εἴτε σέ οἰκονομικό, εἴτε σέ κοινωνικό ἐπίπεδο. Πίσω ἀπό κάθε δοσοληψία κρῦβεται ἡ ὑποψία ἄνομου πλουτισμοῦ, πίσω ἀπό κάθε συναναστροφή κρῦβεται ἡ ὑποψία μιᾶς εἰς βάρος μας ἰδιοτελείας. Δέν ἐμπιστευόμαστε κανένα καί τίποτα. Καί ἡ ρίζα αὐτῆς τῆς στάσης –δυστυχῶς– πηγάζει ἀπό μιᾶ συνειδητή ἢ ὑποσυνειδητή γνώση, βασισμένη στήν αὐτοπαράτηρηση: μέ τό χρόνο, ὅλο καί μειώνεται ἡ συλλογικότητα καί ἡ κοινωνική διάσταση τῶν πράξεών μας. Μέ ἄλλα λόγια, μέρα μέ τή μέρα αἰσθανόμαστε πώς τό μόνο πού μᾶς ἀφορᾶ εἶναι ἡ ἀτομική μας, ἡ ἔστω τοῦ στενοῦ κοινωνικοῦ μας κύκλου ἀνέλιξη καί τακτοποίηση. Κάνοντάς τους ὅμως ὅλους ἀνταγωνιστές, ὑπέστημεν τίς ἀντίστοιχες συνέπειες: Δεχόμαστε τήν ἀκριβῶς ἀνάλογη συμπεριφορά ἢ ζοῦμε διαρκῶς μέ τήν ὑποψία πώς θά τήν ὑποστοῦμε. Ἡ καρδιά μας καί μοιραία ἡ ματιά μας ἔχουν στενέψει τραγικά. Δέν εἶναι ἄλλωστε τυχαία ἡ θλιβερή διαπίστωση πώς ὡς λαός ὑπολειπόμεθα τραγικά στή συμμετοχή μας σέ πρωτοβουλίες καί θεσμούς ἐθελοντισμοῦ καί κοινωνικῆς δράσης.

Βεβαίως δέν πρόκειται μόνο περί προσωπικῶν μας ἐντυπώσεων. Ὄντως βαλλόμεθα διαρκῶς ἀπό ἀρνητικά πρότυπα καί ἀρνητικές ἐνέργειες ἐκείνων πού βρέθηκαν νά καλοῦν μέ κούφια λόγια σέ κούφια ὄραματα. Μεγαλοσχήμενες σέ δημόσιες θέσεις, μέ συσσωρευμένη ἀσυνέπεια λόγων καί ἔργων, κατέληξαν νά εἰσπράττουν περιφρόνηση, στήν καλύτερη τῶν περιπτώσεων καί μέχρι χειροδικία ὀργῆς στή χειρότερη. Παρ' ὅλα αὐτά, λίγο μᾶς ἀπασχολεῖ ἡ αἰτία τοῦ συμπτώματος. Καί αὐτή δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τήν ἀποσιώπηση-ἴσως καί σταδιακή ἀδρανοποίηση- μιᾶς βασικῆς ἀρχῆς:

Τό μυαλό καί κυρίως ἡ καρδιά ἀπεχθάνεται τίς ἀσάρκωτες ἰδέες καί τά ἀφηρημένα ὄραματα. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας μᾶς διδάσκει πῶς οἱ μεγαλύτερες πνευματικές κατακτήσεις, εἴτε σέ πολιτικό, εἴτε σέ φιλοσοφικό, εἴτε καί σέ θρησκευτικό ἐπίπεδο, παρέμειναν ἑναργεῖς, ὅσο ποτίστηκαν καί συνέχισαν νά ποτίζονται μέ τό ζωντανό παράδειγμα, τήν συνέπεια λόγων

καί ἔργων, ἀκόμη καί μέ τήν θυσία. Ὅσο αὐτά ἀτονοῦν, ἀκόμη καί οἱ εὐγενέστερες πνευματικές συλλήψεις καταλήγουν θλιβερά ἰδεολογήματα, ντυμένα μέ ξύλινη γλώσσα.

Τά ἐπίπεδα τῆς σημερινῆς περιβόητης κρίσης εἶναι πολλά. Φαίνεται ὅμως πῶς πρόκειται κυρίως γιά κρίση παιδαγωγίας μέσω τοῦ παραδείγματος.

Ὡς κοινωνία δέν στερούμεθα οὔτε σχεδίων, οὔτε ὀραμάτων, οὔτε καλῶν προθέσεων. Τό δράμα μας εἶναι, πῶς, οὔτε νά πιαστοῦμε ἀπό κάτι ζωντανό ἔχουμε, ἀλλά καί φαντάζουμε πολύ ἀνεπαρκεῖς, ὥστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νά προσφερθοῦμε ὡς στήριγμα γιά ἄλλους. Μπορεῖ μέ μεγάλη εὐκολία -καί ἐν πολλοῖς δικαίως- νά βάλουμε ἐναντίον τῶν ἐπώνυμων, πολιτικῶν καί ἄλλων, γιά τήν πλήρη ἀσυνέπειά τους, δέν εἴμαστε ὅμως ἔτοιμοι νά ἀναλάβουμε εὐθύνες ζωντανῆς παιδαγωγίας στόν μικρό ἢ μεγαλύτερο κύκλο τῆς καθημερινότητάς μας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ἐκπαιδευτήκαμε ἀπό ἕνα σύστημα νά μεταθέτουμε εὐκόλα εὐθύνες στούς κρατοῦντες

καί τούς ὑψηλά ἰσταμένους. Οἱ κάθε εἶδους ἐξουσίες στόν τόπο μας ἐπεδίωξαν μετά πολλῆς ἐπιμονῆς καί εὐχαριστήσεως νά ἀναρθοῦν σέ μικρούς θεούς τῆς καθημερινότητάς μας. Συνηθίσαμε τήν κολακεία τους, κυρίως σέ περιόδους ἐκλογῶν καί κολομάθαμε στήν συστηματική ἐκπαίδευση ἀποφυγῆς κάθε αὐτοκριτικῆς καί ἀνάληψης εὐθύνης. Καί ἄν -ἐνίστε- τούς ἐπικρίναμε, κατά βάθος ὅμως συγχωρούσαμε, ἴσως καί ἐπικροτούσαμε μέσω τῆς ταύτισής μας μαζί τους ἄλλα καί μέσω τῆς μίμησής τους

Ἡ Ἑλληνική ἰδιαιτερότητα μιᾶς κατά τά φαινόμενα πανευρωπαϊκῆς, ἴσως καί παγκόσμιας κρίσης συνοδεύεται ἀπό πολύ θυμό, ἀλλά καί συγχρόνως ἀπό μεγάλη ἀπαξίωση δεσμῶν καί προσώπων.

σέ πρακτικές καί τρόπο σκέψης. Σταδιακά λοιπόν χρεοκοπήσαμε, ὄχι μόνο οικονομικά, ἀλλά κυρίως ἠθικά. Τό μέτρο τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ χάθηκε. Καί αὐτό διότι τά πρόσωπα, στῶν ὁποίων το ἦθος μετριοῦταν ἡ ποιότητα τῶν δικῶν μας ἐπιλογῶν, ἐξαφανίστηκαν.

Ἡ χρεοκοπία αὐτή ἀποκαλύφθηκε σέ ὄλο το τραγικό της μεγαλεῖο στήν παιδεία τῆς νέας γενιᾶς, καί ἰδιαίτερα στίς ἠλικίες ἐκεῖνες, ὅπου ἡ ἀπομυθοποίηση καί ἡ κατάρρευση τῶν προτύπων πονοῦν καί ματώνουν. Διατηρήσαμε ἀκόμη τήν ἀπέχθειά μας στόν σωματικό βιασμό, ἔπαψε ὅμως νά μᾶς σοκάρει ὁ βιασμός πάνω σε νέες ψυχές γεμάτες ἀγνά ιδανικά, ὅταν γιά πρώτη φορά ὁ κυνισμός καί ἡ ἀναξιοκρατία τῆς χτύπησε τήν πόρτα. Βαφτίσαμε εὐκολα τίς

καταλήψεις, τήν αὐθάδεια καί τήν ἀπειθαρχία ὡς κατάντημα τῆς νέας γενιᾶς, ἀντί νά τά ἀφουγκραστοῦμε ὡς κραυγές ἀπελπισίας στήν πείνα καί τήν δίψα γιά ἕνα, ἔστω καί ἕνα πρόσωπο ὑπεράνω των συνθηκῶν, πού θά ἔδινε λόγο γιά ἀγῶνα καί ἐλπίδα.

Θά ἦταν ὅμως λάθος τραγικό νά περιοριστοῦμε μόνο στήν ἀξιολόγησι τῆς παιδαγωγίας τῆς νέας γενιᾶς. Ἐμεῖς, ὄλοι μας, ἄσχετα ἄν τό ὁμολογοῦμε φωναχτά ἢ ὄχι, πόσες φορές δέν κουνήσαμε μέ ἀπόγνωσι τό κεφάλι, ψιθυρίζοντάς τό «ἔτσι κάνουν ὄλοι». Ἡ ματιά μας, τήν ὥρα τῶν μεγάλων διλημάτων- καί φτάνουν πάντοτε τά μεγάλα διλήμματα-δέν βρῆκε κάπου νά σταθεῖ γιά νά πεῖ τό μεγάλο ΟΧΙ, ἀλλά καί κανένα βλέμμα δέν σταμάτησε πάνω μας, ὅταν ὁ διπλανός ἀναζήτησε κάπου νά πιαστεῖ, τήν ὥρα πού ὁ ξεπεσμός τοῦ χτύπησε τήν πόρτα.

Καί τώρα; Μεγαλώσαμε μέ τά συνθήματα τῶν ἔθνικῶν ἐορτῶν γιά τήν Ἑλλάδα, ὡς χώρα ἡρώων. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πάντα ἐδῶ, τό εἶδος ὅμως τοῦ ἥρωα ἄλλαξε. Ὅσο τό παρελθόν ζήτησε τόν ἀπροσκύνητο στίς πλαγιές τοῦ Σουλίου καί τῆς Πίνδου, τό παρόν ζητάει τόν ἀπροσκύνητο στήν ἀσυνέπεια, στά εὐκολα λόγια καί τούς χάρτινους ἠγέτες. Ὅσο εἶχε ἀνάγκη ἡ ἱστορία κάποτε τά μπαρουτοκαπνισμένα μπαϊράκια, σήμερα ἔχει ἀνάγκη τό φιλότιμο καί τήν προσωπική εὐθύνη. Ὅχι μέ ὀργή, ἀλλά μέ νηφάλια σκέψη οἱ μικροί ἠγετίσκοι καί οἱ αὐτάρεσκες αὐλές περιμένουν τήν ἀπομυθοποίησή τους. Δέν κινδυνεύουν ἀπό τίς ἐκρήξεις μας. Ξέρουν νά τίς διαχειριστοῦν. Κινδυνεύουν ἀπό τήν μετατόπισι τοῦ κέντρου βάρους τῆς ὑπαρξῆς μας ἀπό τήν κενότητά τους στόν πυρήνα τῆς πολύτιμης ψυχῆς μας καί σέ ὅσα θεόδοτα κρύβει, πού περιμένουν νά βγοῦν στό φῶς καί νά ποτίσουν μέ στοχασμό, ἀλλά καί μέ πράξη μιᾶ νέα κοινωνία, ἀληθινά νέα, μέ δρόμους ἀνοιχτούς ἀπό τά ἐφήμερα καί φθαρτά, στά αἰώνια.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΩΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΔΑΝΙΚΟ ΑΡΧΟΝΤΑ

Τοῦ κ. ΠΑΥΛΟΥ ΑΘ. ΠΑΛΟΥΚΑ, Θεολόγου, Ἐπίτ. Σχολικοῦ Συμβούλου Δ.Ε.

ΑΡΧΟΝΤΑΣ εἶναι αὐτός ΠΟΥ ἔχει στά χέρια του τὴν ἐξουσία, γενικότερα πού ἔχει ἐξουσία πάνω σε ἄλλους, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ κυβερνήτης μιᾶς κοινωνίας, μιᾶς χώρας.

ΕΞΟΥΣΙΑ εἶναι ἡ δυνατότητα, ὡς δικαίωμα ἢ καί ὡς ἰσχύς, νά ἐπιβάλλει κανεῖς τὴ θέλησή του σέ ἄλλους, νά ἐλέγχει ἄτομα, ομάδες, τό κοινωνικό σύνολο, χώρα κ.λπ. (Γ. Μπαμπινιώτης).

Ἄλλ' ὅμως «οὐκ ἐῷμεν ἄρχειν ἄνθρωπον, ἀλλά τόν λόγον, ὅτι ἐαυτῷ τοῦτο ποιεῖ καί γίνεται τύραννος. Ἔστι δ' ὁ ἄρχων φύλαξ τοῦ δικαίου, εἰ δέ τοῦ δικαίου, καί τοῦ ἴσου»¹, τονίζει ὁ Ἀριστοτέλης. Μέ ἄλλα λόγια: Δέν δίνουμε τὴν ἐξουσία σ' ἕναν ἄνθρωπο, ἀλλά στὸν λόγο (λογική), ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία γιὰ τὸν ἑαυτό τους καί γίνονται τύρανοι. Ὁ ἀληθινὸς ἄρχων εἶναι φρουρός τοῦ δικαίου, ὅποτε εἶναι καί φρουρός ἰσότητας. «Τῶν ἀρχόντων μὲν γάρ ἔργον ἐστὶν τοὺς ἀρχομένους ταῖς αὐτῶν ἐπιμελείαις ποιεῖν εὐδαιμονεστέρους»², ὅπως ἔγραφε καί ὁ Ἰσοκράτης, ὁ διασημότερος Ἀττικὸς ρήτορας (436-338 π.Χ.). Ὁ Ἀριστοτέλης πάλι στά «Πολιτικά» του θά διευκρινίσει: «Οὐκ ἔστιν εὖ ἄρξαι μὴ ἀρχθέντα»³. Δηλαδή: δέν εἶναι δυνατό νά γίνει κάποιος καλὸς κυβερνήτης, ἂν προηγουμένως δέν μάθει νά εἶναι καλὸς ὑπάκοος. Βασικὴ ἀρχὴ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτικοῦ βίου, πού τὴν εἶχε υἱοθετήσει ἀλλὰ καί ἐπισημάνει ὁ ἐξαίρετος νομοθέ-

της τῶν Ἀθηναίων, ὁ Σόλων (495-406 π.Χ.). Στὸ πρόσωπο λοιπὸν τοῦ ἄρχοντα πρέπει νά διακρίνει κανεῖς ξεκάθαρα, ὅτι ὑπάρχει **ἢ ἐξουσία τῆς ἀγάπης, τῆς προσφορᾶς καί τῆς θυσίας καί ὄχι ἢ ἀγάπη τῆς ἐξουσίας**. Ἄν ἐπικρατεῖ τό δεύτερο, τότε ὅπως ἔλεγε καί ὁ Κικέρων «δέν ὑπάρχει θηρίο πὸ ἄγριο ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, ὅταν κυριευτεῖ ἀπὸ τό πάθος τῆς ἐξουσίας»⁴. Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διατυπώνουν τὶς δικές τους ἀπόψεις καί κρίσεις γιὰ τὴν ἐξουσία καί τοὺς ἄρχοντες πού τὴν ἀσκοῦν. Ἔτσι λ.χ. γιὰ τὸν Μ. Βασίλειο (πανεπιστήμονα τῆς ἐποχῆς του), ἐξουσία εἶναι «ἐννομος ἐπιστασία» τῶν ἀνθρώπων⁵. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἄριστος ρήτορας καί νομικός, τὴ διοίκηση τῶν ἀνθρώπων τὴν κρίνει ὡς τὴ δυσκολότερη ἐργασία, γι' αὐτό λέει ὅτι: «Τέχνη τό ἄρχειν ἐστίν, ... καί τέχνη τεχνῶν ἀπασῶν ἀνωτέρα»⁶. Παραπλήσια εἶναι καί ἡ γνώμη τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, πού διατυπώνει κάπως γενικότερα γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν ἀνθρώπων, λέγοντας: «Τέχνη τις εἶναι τεχνῶν καί ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, ἄνθρωπον ἄγειν, τό πολυτροπώτατον ζῶον καί ποικίλωτατον»⁷.

4 Πλούταρχος, Κικέρων XLVI: «Ὡς οὐδέν ἀνθρώπου θηρίον ἐστὶν ἀγριώτερον ἐξουσίαν πάθει προσλαβόντος».

5 Migne PG 31, 389 B. Ν. Θ. Μπουγάτσου, Κοινωνικὴ διδασκαλία Ἑλλήνων Πατέρων, τόμ. Ι, ἐκδ. 2α ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ, Ἀθήνα 1988, σελ. 220, ἀρ. 446.

6 Migne PG 61, 506. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. ΙΙ, ἐκδ. Ἀποστ. Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1982, σελ. 331, ἀρ. 1763.

7 Migne PG 95, 1541 D. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τόμ. Ι, σελ. 309, ἀρ. 765.

1 Ἀριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια, Ε, 11, 1.134^α, Α1.

2 Περὶ Εἰρήνης, 91.

3 Ἀριστοτέλης, Πολιτικά, Γ, 2, 1.277B, 15.

Τή χρειαζόμαστε τήν ἐξουσία; Εἶναι ἀναγκαῖα καί γιατί; Ναί. Καταπληκτική εἶναι ἡ ἐπιγραμματική ἀπάντηση τοῦ ἔχοντος καί νομικές γνώσεις ἀποστόλου Παύλου, πού γράφει: «*ἵνα ἤρεμον καί ἡσύχιον βίον διάγωμεν*»⁸. Καί ἡ μεγάλη ἐκκλησιαστική (Πατριάρχης Κπόλεως 858-867) καί «πολιτική» μορφή, ὁ Μέγας Φώτιος, μέ ἄλλη ἀφορμὴ λέει πῶς ὁ σκοπός τῆς ὑπαρξης τοῦ ἄρχοντα εἶναι: ἡ ἀλήθεια, ἡ πραότητα καί ἡ δικαιοσύνη⁹. Ὁ βαθύτατα Κοινωνικός Ἐργάτης καί ἀγωνιστής Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, θέλοντας νά τονίσει τή χρησιμότητα τῆς παρουσίας τῶν ἀρχόντων (ἀπό τούς ὁποίους, ὅμως, καί διώχτηκε ἀνηλεῶς

μεγάλοι εὐεργέτες», ὅπως λέει καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος¹².

Πάντοτε, ὅμως, θά ἔχουμε ὑπόψη τή βασικότερη ἀρχή καί ὑποχρέωση πού πρέπει νά τηρεῖται, ὅτι δηλαδή οἱ ἄρχοντες εἶναι στήν ἐξουσία ὄχι γιά νά τυραννοῦν, νά καταδυναστεύουν καί νά καταπιέζουν τό λαό καί τά δικαιώματά του, ἀλλά νά τόν διακονοῦν καί νά τόν ὑπηρετοῦν, θυσιαζόμενοι ὑπέρ αὐτοῦ, καί νά «*διορθῶνουν τόν πολιτικό-κοινωνικό μας βίον*»¹³. Ἐτσι ἡ «*ἀρχή ἄνδρα δείκνυσι*»¹⁴, δηλαδή ἡ διαχείριση τῆς ἐξουσίας δείχνει τό ποιόν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἔλεγε καί ὁ σοφός Πιττακός ὁ Μυτιληναῖος (7ος-6ος π.Χ. αἰ.).

Ἄν δέν ἔχουμε τήν ἐξουσία ὑποχρεωτικά θά πέσουμε στήν πολυαρχία, ἡ ὁποία «*οὐκ ἀγαθόν πολυκοιρανίη*»¹⁵ (ἡ πολυαρχία δέν εἶναι καλό), ὅπως τόνιζε ὁ ποιητής μας Ὁμηρος. Αὐτή (δηλ. ἡ πολυαρχία) θά ἐπιφέρει τήν ἀναρχία. Ἀλλά «*ἡ ἀναρχία σέ ὄλες τίς περιπτώσεις εἶναι κακό καί δημιουργεῖ σύγχυση*»¹⁶ στήν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων, παρατηρεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Τό εἶχε ὑπερτονίσει καί ὁ ἀρχαῖος τραγικός ποιητής Σοφοκλῆς στήν «*Ἀντιγόνη*»: «*Ἀναρχίας δέ μείζον οὐκ ἔστιν κακόν. Αὕτη πόλεις ὄλλυσι, ἦδ' ἀναστάτους οἴκους τίθησιν*»¹⁷. Δηλαδή, δέν ὑπάρχει πιό μεγάλο κακό ἀπό τήν ἀναρχία. Αὐτή καί πολιτεῖες καταστρέφει (καλνᾶ) καί σπίτια ρημάζει. Τό ἴδιο εἶχε ὑποστηρίξει καί ὁ Ἀθηναῖος σοφιστής Ἀντιφών: «*Ἀναρχίας δ' οὐδέν κάκιον ἀνθρώποις*»¹⁸.

Καί ἄλλοι πατέρες πού ἀγωνίστηκαν γιά τό λαό καί τήν λύση τῶν κοινωνικῶν

**«Τέχνη τις εἶναι
τεχνῶν καί ἐπιστήμη ἐπι-
στημῶν, ἄνθρωπον ἄγειν, τό
πολυτροπώτατον ζῶον καί
ποικιλώτατον»**

καί ἐξορίστηκε), χρησιμοποιεῖ καί ἀπόδειξι «*διά τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς*» καί λέει: Ἄς ὑποθέσουμε πῶς καταργήσαμε τήν ἐξουσία καί τούς ἄρχοντες. Τότε θά δημιουργηθεῖ μιὰ γενική ἀναστάτωση, μιὰ ἀναρχία¹⁰. Αὐτό ἀκριβῶς «*διδάσκει καί ἡ καθημερινή κοινωνική πείρα, πῶς ὁ φόβος τῶν ἀρχόντων εἶναι χρήσιμος*»¹¹. Ἡ ἐξουσία, λοιπόν, καί οἱ ἄρχοντες πού τήν ἀσκοῦν εἶναι γιά τό καλό τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καί μᾶς «*γίνονται*

8 Α' Τιμ. 2, 2. Ἐπαναλαμβάνεται καί σέ λατρευτική εὐχή τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τόν Μ. Βασίλειο, πού ἀναφέρεται στούς ἄρχοντες τοῦ λαοῦ (πολιτειακές ἀξίες). Πρβλ. Ι. Χρυσόστομο, Migne PG, 62, 531. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. II, σελ. 386, ἀρ. 1874.

9 Β. Λαοῦρδα, Φωτίου Ὁμιλία, Θεσ/νίκη 1959, 180, 10. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τόμ. III, ἔκδ. Ἀποστολ. Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1984, σελ. 342, ἀρ. 3065.

10 Migne PG 49, 81. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. II, σελ. 26, ἀρ. 1138 καί σελ. 265, ἀρ. 1649.

11 Migne PG 49, 81. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. II, σελ. 26, ἀρ. 1138.

12 Migne PG 60, 617. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. II, σελ. 265, ἀρ. 1649.

13 Migne PG 61, 507. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. II, σελ. 332, ἀρ. 1765.

14 Διογένης Λαέρτιος, Βίοι Φιλοσόφων, Α', 77. Ὑπάρχει καί ἡ γραφή: «*ἀρχή ἄνδρα δείξει*» (Ἀριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια VI, 16).

15 Ὁμήρου Ἰλιάδα, Β 204.

16 Migne PG 60, 615. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. II, σελ. 264, ἀρ. 1645 καί σελ. 429, ἀρ. 1939.

17 Σοφοκλῆς, Ἀντιγόνη 672-674.

18 Ἀντιφών, ἀπόσπασμα 61, Diels.

τους προβλημάτων, καθώς και τή διασφάλιση τῶν δικαιωμάτων τους, ὑποστήριξαν αὐτή τή διαπίστωση τοῦ Χρυσοστόμου (ὅτι δηλ. ἡ πολυαρχία γεννᾷ τὴν ἀναρχία πού εἶναι κακό μέ ἐπιπτώσεις στήν κοινωνία) καί ἐπεσήμαναν ὅτι «γένονεν ἀναρχία ἡ πολυαρχία»¹⁹, ὁ δέ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος κατὰ τό ἀποδιδόμενο σ' αὐτόν λόγιο, διευκρινίζει ἔτι περαιτέρω, ὅτι «ἡ μὲν ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνῶρισμα, ἡ δέ τάξις τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσι»²⁰.

Από τὴν παλαιοδιαθηκική ἐποχή ἀκόμη, ὁ προφήτης Ζαχαρίας (6ος π.Χ. αἰ.) ἀναφέρει τό ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τῆς ἀναρχίας²¹, καί μᾶς τό θυμίζει καί ὁ Θεοδώρητος Κύρου²²: «Καὶ εἶπον ... καὶ τὰ κατάλοιπα κατεσθίετω ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ πλησίον αὐτοῦ»²³.

Γιὰ τὸν ἄρχοντα, ὅμως, ὁ ἱερός Χρυσόστομος θά ἐπισημάνει καί κάτι ἄλλο σημαντικό: Ὁ ἀνόπτος, ὁ θρασύς καί κακός ἄρχοντας δέν εἶναι κατάλληλος γιὰ ἄρχοντα, καί εἶναι κάτι πολύ χειρότερο ἀπὸ τὴν ἀναρχία²⁴.

Ποιὸς εἶναι τελικά ὁ ἰδεώδης καί καλὸς ἄρχοντας;

Εἶναι αὐτός πού ἔχει πατριωτικὸ φρόνημα, ἤθος καί μὀρφωση, γνώση τῶν προβλημάτων τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ ἐκτός αὐτῶν τῶν βασικῶν, τό πιὸ σημαντικό νά ἔχει περάσει καί αὐτός ἀπὸ τό «σχολεῖο τῆς ζωῆς» (π.χ. νά ἔχει ἐργαστεῖ ὡς ἀγρότης ἢ ἐπαγγελματίας ἢ ὡς ..., νά γνωρίζει τὰ οικονομικά καί ἠθικοκοινωνικά προβλήματα τοῦ λαοῦ πού θά κυβερνήσει κ.α.) νά εἶναι ἐργατικὸς, εὐστροφος, δίκαιος καί πρακτι-

κὸς ἄνθρωπος, γιατί ἡ πολιτεία ἀσχολεῖται κυρίως μέ ὑλικά πράγματα, καί γι' αὐτὸ θά πρέπει νά ἔχει ἀναπτυγμένο πρακτικὸ πνεῦμα καί νά δίνει πρακτικὲς λύσεις (καλὲς εἶναι οἱ θεωρίες, οἱ στατιστικὲς, οἱ δημοσκοπήσεις κ.λπ, ἀλλ' ἀπὸ μόνες τους δέν φέρουν ἀποτέλεσμα). Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὀρίζει ὡς ἐξῆς τή σχέση θεωρίας καί πράξης: «Πράξις ἐπίβασις θεωρίας»²⁵. Δηλαδή, ἡ βάση τῆς θεωρίας εἶναι ἡ πράξη.

Ἄλλος παράγοντας πού συμβάλλει στή σωστή ἄσκηση τῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ ἐκλογή ἀρίστων συνεργατῶν του (ὑπουργῶν, βουλευτῶν, γραμματέων κ.α.) μέ ἀντικειμενικά καί ἀξιολογικά κριτήρια. Αὐτὴ ἡ ἐκλογή ἑνὸς τέτοιου ἐπιτελείου ἔχει τεράστια ἀξία. Γιατί, ὅπως λέει καί ὁ πατέρας τῆς ἐκκλησίας Ἰσίδωρος ὁ Πλουσιώτης²⁶ (4ος-5ος μ.Χ. αἰ.), ἂν θέλει ὁ ἄρχοντας νά ἐξουσιάσει χωρὶς τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις, τότε θά πάθει καί αὐτός ὅτι καί ὁ ὀδηγὸς τῆς ἄμαξας, δηλαδή καί ὁ ἴδιος θά σκοτωθεῖ καί τὴν ἄμαξα (δηλ. τὴν πολιτεία) θά καταστρέψει. Ἡ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, «τί ὠφελεῖ ἂν ὁ καπετάνιος εἶναι καλὸς, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ πονηροὺς κωπηλάτες;»²⁷. Ὁ Ἰσοκράτης συμβούλευε τὸν ἄρχοντα: «ἂν παρῆς ἐξουσία, μὴ χρησιμοποιεῖς κανέναν φαῦλο στή διοίκηση ἐπειδὴ γιὰ τὰ δικά του ἀδικήματα, ἐσένα θά κατηγορήσουν»²⁸. Προσέτι νά μὴ μᾶς διαφεύγει, ὅτι ὁ πολιτικὸς ἄρχοντας δέν θά πρέπει νά εἶναι δημοκόπος, λαοπλάνος, δημαγωγὸς (δυστυχῶς πολλοὶ ὑπῆρξαν καί ὑπάρχουν στήν πολιτική!). Νά μὴν προσπαθεῖ νά κερδίσει τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ μέ ἀπατηλὰ μέσα. «Οἱ δημαγωγοὶ μποροῦν τότε νά σύρουν τό λαὸ στήν ἀνομία καί σὸ ἔγκλημα καί νά φέρουν τὴν ἀναρχία», ὅπως πολὺ εὐστοχα ἔγραψε ὁ ἀξιόλογος λογοτέ-

19 Migne PG 36, 177 C. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. I, σελ. 297, ἀρ. 700. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς, Migne PG 91, 452 A. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. III, σελ. 316, ἀρ. 2994.

20 Migne PG 136, 1001 A. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. I, σελ. 312, ἀρ. 798.

21 Ζαχαρίας, 11, 9.

22 Migne PG 83, 684 B. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. III, σελ. 227-228, ἀρ. 2760.

23 Ζαχαρίας, 11, 9.

24 Migne, PG 63, 231. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. II, σελ. 429, ἀρ. 1939.

25 Migne PG 35, 1080 B. Λόγος Δ', παράγρ. 113. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. I, σελ. 291, ἀρ. 686.

26 Migne PG 78, 1468 C. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. III, σελ. 148, ἀρ. 2480.

27 Migne PG 91, 777 A. N. Θ. Μπουγάτσου, ὁ.π., τ. I, σελ. 305, ἀρ. 736.

28 Πρὸς Δημονίκον, 37,1.

χνης και ακαδημαϊκός Παντελής Πρεβελάκης (1909-1986). Ο κωμικός Άριστοφάνης σκωπτικά για τή δημαγωγία έγραψε, ότι: «*Η δημαγωγία (τό κομματαρχιλίκι) δέν χρειάζεται μόρφωση, χαρακτήρα, αλλά άγραμματοσύνη και παλιανθρωπιά*»²⁹.

Έπίσης, και άλλα ήθικά προσόντα πού εΐναι αξιολογικά πρώτα, πρέπει νά κοσμοϋν τήν προσωπικότητα τοϋ άρχοντα.

Τό ήθος, γιατί διαφορετικά θά διοχετεύσει όλες τΐς ικανότητές του στην άδικία κ.λπ. και γενικά στό κακό, και θά καταντήσει δημόσιος κίνδυνος.

Νά έχει τήν αΐσθηση τΐς ύποτέλειας, δηλαδή νά ύπακούει στους νόμους και στό σύνταγμα τΐς πολιτείας και νά μΐν κάνει τοϋ κεφαλιοϋ του. «*Άρχοντες γάρ άρχόντων εΐσιν οί νόμοι*»³⁰, τονίζει ο Χρυσόστομος.

Νά έχει αυτοπειθαρχία, γιατί, λογικά, αν δέν μπορεί νά διευθύνει τήν ψυχή του, νά έχει άψογο βίο, νά δαμάζει τά πάθη του,

**«Τί ώφελει αν ο καπε-
τάνιος εΐναι καλός, αλλά
χρησιμοποιει πονηρούς κω-
πηλάτες;»**

όπως λ.χ. τΐς άρχομανίας, τΐς ψευδολογίας, τΐς άπάτης, τΐς κλεπτομανίας, τΐς φιλορηματίας, τΐς πολυτέλειας, τΐς οΐνοποσίας, τΐς ροπΐς προς τήν ανηθικότητα κ.α., πώς θά μπορέσει νά διευθύνει τήν ανθρωπινή κοινωνία και νά λύνει τά προβλήματά

της; Ο Μ. Φώτιος μάλιστα διευκρινίζοντας προσθέτει: οί ύπάκοοι δέν άνέχονται νά ύπακούουν σ' ένα δοϋλο τών παθών του³¹.

Μαζί με τήν αυτοπειθαρχία χρειάζονται άκόμη: ή γενναιότητα, ή τόλμη και ή παρηρσία, προσέτι δέ και ή δικαιοσύνη, γιατί διαφορετικά θά κυριαρχεί ή ύποκειμενικότητα και τό συμφέρον τοϋ «*κατεστημένον*» (όπως συνήθως λέμε σήμερα). Χωρίς δικαιοσύνη, φυγαδεύεται ή ειρήνη από τήν κοινωνία και έπικρατοϋν: αναστάτωση, αυταρχία, άγανάκτηση, βλασφημίες, άκόμη δέ και έγκληματικές ένέργειες. «*Γι' αυτό ο πολιτικός, κατά τον Πλούταρχο, εΐναι άριστοτέχνης και δημιουργός έννομίας και δικαιοσύνης*»³².

Άρκει νά αναφερθοϋμε μόνο στό πρόβλημα τΐς άβάσταχτης φορολογίας. Ένα πρόβλημα, τό όποιο και σήμερα με τήν άνήθικη, άδικη, υπερβολική και παράλογη οικονομική/φορολογική πολιτική, πού «*τσάκισε*» κυριολεκτικά όλους μας, έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα οί «*θέσεις*» τοϋ Μ. Βασιλείου, πού διαμαρτυρόταν συνεχώς για τούς βαρείς φόρους πού επέβαλε τό κράτος στους πολίτες και τΐς καταχρήσεις τΐς πολιτικΐς έξουσίας σέ βάρος τών ταλαίπωρων πολιτών. Ένδεικτικά αναφέρουμε τά άκόλουθα:

Γιά τούς βαρείς φόρους πού επέβαλε τό κράτος στους κατοίκους τΐς Ταυρίδας, οί όποιοι εργάζονταν στα όρυχεΐα, ο Μ. Βασίλειος διαμαρτυρήθηκε στις Άρχές ως έξΐς: Μή βάζετε τόσο βαρείς φόρους στους ανθρώπους αυτούς, γιατί θά άποκάμουν άμέσως. Άφήστε τους, και μακροπρόθεσμα θά έξυπηρετήσουν τό κράτος³³.

Άλλά και πόσα άλλα διαβήματα δέν έκανε ο Μ. Βασίλειος προς τήν κρατική έξουσία, από τά όποια καταδεικνύεται τό βαθύ αΐσθημα άλληλεγγϋνης, πού έτρεφε

29 Άριστοφάνης, Έπιΐς 191 (Οικέτης).

30 Ί. Χρυσόστομος, Migne PG 54, 595. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ό.π., τ. ΙΙ, σελ. 123, άρ. 1343. Πρβλ. Μ. Βασίλειος, Migne PG 95, 1289 C. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ό.π., τ. Ι, σελ. 306, άρ. 755. «Και ο μή χριστιανός βυζαντινός ιστορικός Θεμιστιος γράφει: ο αυτοκράτορας πρέπει νά εΐναι "νόμος έμψυχος"», στό: Ν. Θ. Μπουγάτσου, Η πολιτική ζωΐ και σκέψη τών Έλλήνων Πατέρων, έκδ. Μίνυμα, Άθήνα 1986, σελ. 79, ύποσημ. 121.

31 Μεγάλου Φωτίου, Έπιστολαί, 234, έκδ. Ι. Ν. Βαλέτα, Λονδΐνον 1864, Ν. Θ. Μπουγάτσος, ό.π., τ. ΙΙΙ, σελ. 350, άρ. 3105.

32 Πλούταρχος, Πολιτικά παραγγέλματα, 807 C.

33 Μ. Βασιλείου, Έπιστολή 110, P.G. 32, 203 B.

πρός όλους τους άναξιοπαθόντες, τόσο τους Χριστιανούς, όσο και τους έθνικούς.

Είσηγεΐται π.χ. στις Άρχές νά έξαιρουΐνται οί φτωχοί από τούς φόρους, καθώς και ή περιουσία τής Έκκλησίας, δηλαδή ή γΐη πού καλλιεργεΐ, γιατί ή Έκκλησία συντηρώντας τούς φτωχούς, έπιτελεΐ έργο κοινωνικό, τό όποΐο δέ μπορεΐ νά άγνοεΐ τό κράτος³⁴.

“Ο,τι ακριβώς συμβαΐνει και σήμερα στην πατρίδα μας, όπου φορολογεΐται ή Έκκλησία, παρότι έπιτελεΐ άξιοθαύμαστο κοινωνικό έργο συντηρώντας στή ζωή

ματα για νά ώφελήσει. Πρέπει νά έχει και πολλές άρετές και τεχνικές και οικονομικές δυνατότητες και γνώσεις, για νά κάνει τό καλό και νά προσφέρει στους πολΐτες, διεπόμενος από φιλάνθρωπο πνεΐμα.

Για μιá όμως έλληνική όρθόδοξη κοινωνία, τήν όποία και διακυβερνοΐν οί άρχοντες, χρειάζεται νά έχουν αυτοί και άλλα προσόντα:

Νά εΐναι ευσεβεις και νά σέβονται τά θρησκευτικά δικαιώματα των όρθοδόξων πολΐτων και τήν Όρθόδοξη Έκκλησία (όπως όρίζει και τό Σύνταγμα), και για έναν λόγο

λιάδες ανθρώπινες ψυχές.

Μέ λίγα λόγια: Δέν ζητάμε τούς άναμάρτητους (όπως έλεγε και ό Ίσιδωρος ό Πηλουσιώτης) -οΐτε έμεις οί άρχόμενοι πολΐτες εΐμαστε άναμάρτητοι και άγιοι- αλλά όσους έχουν «μέγιστα κατορθώματα και έλάχιστα έλαττώματα»³⁵. Δέν εΐναι όμως άρκετό, ό άρχοντας νά μΐν έχει κακίες και έλαττώ-

παραπάνω, για τό ότι δηλαδή αυτή εΐναι συνυφασμένη μέ τούς κοινωνικούς και έθνικούς άγώνες υπέρ τής έλευθερίας των Έλλήνων και τής πίστεως τους.”Ετσι θά έξασφαλίσουν και τή βοήθεια του Θεού, πού εΐναι δεδομένη και διαπιστωμένη ιστορικά για τό έλληνικό γένος μας. Σε αντίθετη περίπτωση θά συμβεΐ αυτό πού λέει ό προφήτης Ήσαΐας: «Οί άμαρτίες σας, όμως, ύψώνουν τεΐχος άνάμεσα σε σας και στο Θεό σας κι οί άνομιές σας τόν έκρηψαν μακριά σας, τόσο πού νά μΐ σΐς άκούει. Τά χέρια σας έχουνε μΐ αίμα

34 Μ. Βασιλείου, Έπιστολή 74, Πρός Μαρτινιανόν, Ρ.Γ. 32, 169 Β.

35 Migne PG 78, 960 C. Ν. Θ. Μπουγάτσου, ό.π., τ. ΙΙΙ, σελ. 139, άρ. 2450.

λερωθεῖ καί μέ τήν ἀνομία τα δάκτυλα, ψέματα
 λεν' τὰ χειλή σας, καί ἀδικίες ἡ γλῶσσα σας...»³⁶.

Ὁ λόγος του ἀνατέμνει τό παρόν (σάν
 νά εἶναι «παρών»), ἀφοῦ οἱ ἁμαρτίες τῶν
 ἄρχόντων σήμερα συνίστανται σέ ψευδολο-
 γίες, ἀπάτες καί οικονομικές ἐπιβαρύνσεις,
 πού ὀδήγησαν πολλές χιλιάδες συνανθρώ-
 πων μας σέ αὐτοκτονία, σέ ψήφιση νόμων
 (κάνοντας κατάχρηση τῆς ἐξουσίας τους)
 ἀντιεκκλησιαστικῶν, ἀντικοινωνικῶν καί
 ἀνήθικων (λ.χ. ἀλλαγῆς φύλου, συμφώνου
 συμβίωσης ὁμοφύλων μέ συνέπεια τόν κλο-
 νισμό τῆς οικογενείας, ἀμβλώσεων, πλει-
 στηριασμῶν σπιτιῶν κ.ἄ.).

Ἀπό τόν ἄρχοντα καί τούς συνάρχοντες,
 μέσα σέ μιά χριστιανική κοινωνία, πού προ-
 ὑποθέτει κατά τό Σύνταγμα καί τήν λογική,
 καί τή δική τους χριστιανική ιδιότητα, καί
 ὄχι τήν μέ καύχηση πολλάκις διατυμπα-
 νιζόμενη ἀθεΐα τους, πού γιά κάποιους
 στηρίζεται στίς ἀπαιτήσεις τῆς ὑλιστικῆς
 μαρξιστικῆς ἰδεολογίας, περιμένουμε νά
 διέπονται καί ἀπό πνεῦμα αὐτοθυσίας. Ἡ
 ἐξουσία πρέπει νά εἶναι ἕνας διαρκῆς ἀγώ-
 νας μέ αὐτοθυσία.

Ὁ μέγας κοινωνιολόγος ἱεράρχης Βα-
 σίλειος, ὑπενθυμίζει γιά τούς ἄρχοντες τά
 λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Ἄν κανεῖς θέλει νά εἶναι
 πρῶτος, πρέπει νά εἶναι ὁ τελευταῖος ἀπ' ὅλους
 καί ὑπηρέτης ὄλων»³⁷, πού πρῶτος μάλιστα,
 ὄχι μόνο τα ἐδίδαξε, ἀλλά καί τά ἐφάρμοσε
 στήν τριετῆ δράση Του. Καί ἀλλοῦ ἀναφέρει
 γιά τό ἰδεώδες τοῦ χριστιανοῦ ἄρχοντα/
 ἡγέτη καί πάλι τόν λόγο τοῦ Κυρίου, πού
 εἶπε: «Νά θυσιάσει τή ζωή του γιά τούς φίλους
 του»³⁸.

Κι ἐμεῖς θά προσθέταμε, ὅτι ὁ ἄρχοντας,
 τελικά, γιά νά εἶναι ἰδεώδης, θά πρέπει νά
 ἐφαρμόσει τή συμβουλή τοῦ ἀποστόλου τῶν
 ἐθνῶν Παύλου, πού ἔλεγε βέβαια γιά τόν
 Τιμόθεο, ἀλλά ἰσχύουν γιά ὅλους μας καί

μάλιστα γιά τόν ἄρχοντα: «Τύπος γίνου τῶν
 πιστῶν»³⁹. Δηλαδή νά γίνεσαι ὑπόδειγμα
 τῶν πιστῶν (μέ τή συμπεριφορά, τήν ἀγά-
 πη, τήν ἀγαθή διάθεση, τήν καλοσύνη, τήν
 ἀγνότητα...).

Ἄς «καθρεπισθοῦν» λοιπόν οἱ ἄρχοντες
 τῆς πολιτείας, καί μάλιστα οἱ σημερινοί,
 κι ἄς βγάλουν τά συμπεράσματά τους, ἄς
 πάρουν τά μηνύματα καί ἄς ἀναδιπλωθοῦν,
 ἀλλάζοντας ριζηδόν τήν ἀντικοινωνική,
 ἀνήθικη, ἀντεθνική, ἀντικατασκευαστική,
 ἀνθελληνική καί ἀντιχριστιανική ἕως σή-
 μερα στάση τους, ἀλλά καί τήν ἐπώδυνη
 ἀντεργατική, φορολογική **καί φτωχοποι-
 πτική** πολιτική ἐπιδρομή στοῦς ἤδη ἐξα-
 θλιωμένους πολίτες.

Τήν εὐθύνη βέβαια τήν ἔχουν καί οἱ
 ψηφοφόροι πολίτες, οἱ ὅποιοι πρέπει νά
 ψηφίζουν καί νά στέλνουν μέσα στό Κοι-
 νοβούλιο:

- Ἀνθρώπους ἱκανούς καί μέ τά προσόντα
 πού ἀναφέραμε πιό πάνω
- ὀλοκληρωμένες προσωπικότητες, ἀδιά-
 βλητες ἠθικά, πολιτικά καί οικονομικά
 (ἀπ' ὅποιοδήποτε χῶρο, ἀκαδημαϊκό,
 πανεπιστημιακό, ἐπαγγελματικό κ.λπ.)
- πρόσωπα πού ἔβγαλαν τό «*πανεπιστή-
 μιο τῆς ζωῆς*», δούλεψαν σκληρά γιά
 τόν «*ἐπιούσιο*» στή ζωή τους, ξέρουν
 ἀπό ἀγροτικά, ἐπαγγελματισμό κ.λπ.,
 καί εἶναι καταξιωμένοι στήν κοινωνία,
 ὥστε νά μὴν ἐπιδιώκουν τήν ἐκλογή
 τους ὡς βουλευτές μόνο γιά βιοπορι-
 στικούς λόγους
- ἐπιστήμονες μέ ἦθος καί ἐπαρκεῖς γνώ-
 σεις περί τά οικονομικά καί ἄλλα, ὡς καί
 ἄριστους τεχνοκράτες τῆς πατρίδας μας
- τέλος, Ἕλληνες πατριῶτες καί χριστι-
 ανοῦς πού νά ἔχουν μεγάλη εὐαισθησία
 σέ θέματα ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας
 καί ἀγάπη πρὸς τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία
 μας, τῆ «*Σκέπη καί Σώτειρα τοῦ Γένους
 μας*».

36 Ἦσ. 59, 2-3.

37 Μάρκ. 9, 35.

38 Ἰωάν. 15, 13. Χρυσόστομος, Migne PG 49, 413. Ν.

Θ. Μπουγάτσου, ὀ.π., τ. II, σελ. 35, ἀρ. 1170.

39 Α' Τιμ. 4, 12.

ΟΡΘΟΣ ΨΥΧΩΝ

Στή χρυσή και φλογερή νεότητα, που αποτελεί τό μέλλον τοῦ Ἑθνους, στηρίζεται κάθε πνευματική, ἠθική καί κοινωνική ἀναγέννηση. Ἡ ἐναπόθεση ὄλων τῶν ἐλπίδων μας σ' αὐτήν εἶναι ζωντανή ἑλληνική πίστη γιά τήν προκοπή τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὄλους τούς κύκλους τῆς ζωῆς καί τῆς δημιουργίας. Κανένας τάφος στήν Ἑλλάδα δέ μένει, χωρίς τήν ἐλπίδα, ὅτι κάποιος ἀναστάσιμος ἄγγελος θά σταθεῖ ἐπάνω του, μέ τό χαρμόσυνο μήνυμα τῆς

Ἀπαιτοῦνται ιδιαίτερες φροντίδες καί δυσίες, γιά νά διοχετευθεῖ τό παιδικό σφρίγος στό καλό καί ἀγαθό, στή γνώση καί στήν ἀρετή.

ζωῆς. Ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναδημιουργίας πηγάζει πάντοτε, στή διαδρομή τοῦ χρόνου, μέσ' ἀπ' τούς πόνους καί τίς λαχτάρες, ἀπ' τά λάθη καί τίς ἀποτυχίες μας. Στή χώρα τοῦ κάλλους καί τοῦ φωτός, οἱ νέες μορφές ἐνσαρκώνουν τήν ἰδέα τῆς ἀναστάσεως καί τοῦ λυτρωμοῦ.

* * *

Τά Ἑλληνόπουλα εἶναι οἱ ὀλόλευκες ψυχές, μέ τό ὑπερκόσμιο κάλλος καί τήν ὑπερούσια δύναμη, μέ τό θεϊκό σπινθήρα καί τήν ἀθάνατη μοῖρα, μέ κυματισμένα τά λάβαρα τῆς καρδιάς καί ὑψωμένα τά φτερά τῆς ψυχῆς τους, μέ τή θεήλατη ἀγνότητά του καί τίς εὐγενικές ἐπιδιώξεις τους. Τά Ἑλληνόπουλα, ἕνα ἀστείρευτο καί ἀκαταπόνητο ποτάμι, εἶναι τό φρέσκο καί γεμάτο

κόκκινα αἰμοσφαίρια αἷμα τοῦ Ἑθνους μας, που μέ θεία ὀρμή, ἐτοιμάζουν τό μέλλον καί ζωντανεύουν τήν αὐριανή Ἑλλάδα, γεμάτα χαμόγελα ἀγάπης καί ἀστραποβολήματα ὀμορφιάς.

Τά Ἑλληνόπουλα ἀποτελοῦν τό μεγάλο καί δυνατό πνευματικό κίνημα γιά τή δημιουργία γνήσιας ἑλληνικῆς ζωῆς καί σύγχρονης πνευματικῆς ἱστορίας καί ἀνανεώνουν ἐπάξια τόν πνευματικό παλμό τοῦ Ἑθνους. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει τόν ἥλιο καί τά βουνά, τίς θάλασσες καί τούς κάμπους της. Τά Ἑλληνόπουλα ἔχουν τήν ἀγνή ψυχή τους, μέ τήν πίστη καί τά ὄνειρα, τούς πόθους καί τίς λαχτάρες, τίς ἀνατάσεις καί τή βαρεία κληρονομιά τῶν αἰώνων. Θέλουν, γεμάτα ἀπ' τίς φωνές τῶν ἐλπίδων, νά δημιουργήσουν ἕνα δικό τους κόσμο, ὄμορφο, ἠθικό καί ἀνώτερο. Ἐπιθυμοῦν νά χτίσουν τό δικό τους παλάτι καί νά ὑψώσουν ψηλά τό λάβαρο τῆς ἀγάπης, τῆς πίστεως καί τῆς ἀλληλεγγύης. Λαχταροῦν, κάτω ἀπ' τόν ἑλληνικό ἥλιο, ν' ἀγκαλιάσουν τά βουνά καί ν' ἀπλώσουν τήν ψυχή τους στίς θάλασσες καί στούς κάμπους. Ἀγωνίζονται ν' ἀξιοποιήσουν τίς ἀρετές τους, νά τοποθετήσουν ἄξια τά πνευματικά καί ψυχικά ἐφόδιά τους, νά γυνάσουν τίς ἱκανότητές τους, ν' ἀπλώσουν τίς φτεροῦγες τους καί νά πλάσουν τή μοῖρα τους, γιά νά πάρουν, μέ τή δική τους δύναμη καί πρωτοβουλία, τήν ἀρμόζουσα θέση τους μέσα στό κοινωνικό σύνολο.

* * *

Ὅφείλουμε ὅλοι μας, στό σημερινό ἀνήσυχο κόσμο, τόν κλειδωνιζόμενο ἀπό ἀσάθεια καί συνεχόμενο ἀπό ἀβεβαιότητα καί ἀγωνία καί μέσα στούς δύσκολους, καταλυτικούς καί κοσμογονικούς καιρούς μας, νά ἐναρμονίσουμε τήν οὐσία τοῦ

πνεύματος καί τῶν παιδικῶν ἀνατάσεων, νά καλλιεργήσουμε τή φωτεινή πρωτοβουλία τῶν ψυχῶν καί τῶν θελήσεων καί νά διατηρήσουμε ἀδιάσπαστο τό παρελθόν μέ τό παρόν, γιά τή δημιουργία μελλοντικῶν

πρωταρχικῶν δυνάμεων πολιτισμοῦ καί ρυθμική ἐθνική ἀνάπλαση. Ἔτσι, θ' ἀναδείξουμε τήν Πατρίδα μας πρώτη στόν ἀγῶνα τοῦ πνεύματος, ὑψώνοντάς την, μέσα στή δοκιμαζόμενη ἀνθρωπότητα, ἄγγελο νέων ἡμερῶν καί ἀνθρωπίνων προσανατολισμῶν.

* * *

Χρειαζονται κόποι καί μόχθοι πολλοί, γιά νά ὀδηγηθεῖ ὁ παιδική ψυχή στό ἀληθινό φῶς. Ἀπαιτοῦνται ιδιαίτερες φροντίδες καί θυσίες, γιά νά διοχετευθεῖ τό παιδικό σφρίγος στό καλό καί ἀγαθό, στή γνώση καί στήν ἀρετή. Κάθε προσπάθειά μας, μέ στοργή, ἐνθουσιασμό καί ἀνωτερότητα, πρέπει ν' ἀποβλέπει στή μόρφωση σύγχρονης πνευματικῆς ἱστορίας καί στήν καλλιέργεια τοῦ πόνου τῆς νέας γενιᾶς στήν ἐλληνική ζωή, ὥστε νά ἐπιτύχει τήν ἀποκρυστάλλωση τῶν πόθων τῆς αἰώνιας

Ἑλληνικῆς Φυλῆς. Ἡ Ἑλλάδα ξαναγεννιέται μαζί μέ κάθε Ἑλληνόπουλο. Ἔτσι νέα, γαλανομάτα καί ὄμορφη, ὅπως τήν πρώτη μέρα. Τά Ἑλληνόπουλα εἶναι ἡ μεγαλύτερη καί ἱερότερη ὑπόθεση, ἀπ' τήν ὁποία ἀρχίζει καί στήν ὁποία τελειώνει κάθε ἐθνική ἀναδημιουργία. Ὅλα ξεκινοῦν ἀπ' τόν πόνο καί τόν μόχθο, τήν ἐνατένιση καί τήν προσφορά γιά δημιουργική καί γόνιμη πορεία. Ὁ ἐσωτερικός κραδασμός εἶναι ἱερή φλόγα καί ὑψηλή ἀρετή, μέ δύναμη καί ἔξαρση. Εἶναι χαρακτηριστικά τά λόγια τοῦ Μ. Βασιλείου:

«Τί δέ τῶν ἀγαθῶν εὐκολον; Τίς καθεύδων τρόπαιον ἔστησε; Τίς, καταλούμενος τοῖς τῆς καρτερίας στεφάνοις κατεκοσμήθη; Οὐδεῖς μή δραμῶν ἀνείλετο τό βραβεῖον. Πόνοι γεννώσι δόξαν, κάματοι δέ προξενοῦσι στεφάνους». (P.G. 31,440)

Ὁφείλουμε ὅλοι μας νά συμπαρασταθοῦμε μέ θέρμη καί νά ἐνθαρρύνουμε τίς ὥραϊες προσπάθειες, νά ἐνισχύουμε τήν πίστη, τήν ἀγνότητα καί τόν ἅγιο ἐνθουσιασμό τῶν νέων μας, πού ἡ ψυχὴ τους εἶναι πλημμυρισμένη μέ μαγευτικά ὄνειρα γιά τό ὥραϊο ἐλληνικό μέλλον. Ν' ἀκούσουμε τόν ὀρθρινό ψυχικό παλμό τῆς ἐλληνικῆς νεότητας, πού εἶναι ὁ προάγγελος τῆς νίκης καί τοῦ θριάμβου τῶν αἰώνιων ἐλληνικῶν ἀξιών, μέ τό ἄρωμα τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος.

Τόπο στή φλογερή ἐλληνική νεότητα, πού, μέ τά ψυχικά σκιρτήματά της, δημιουργεῖ ἐπάξια τήν ἡρωϊκή ἐλληνική ζωή. Τόπο στά δυνατά καί ὀρμητικά ἐλληνικά νιάτα, πού ὑπόσχονται τή δόξα καί τό μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας. Τόπο στά ἀγνά Ἑλληνόπουλα, χελιδόνια τῆς πίστεως, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καί τῆς αἰσιοδοξίας, πού προμηνύουν τήν ἀνοίξη μιᾶς καλύτερης ἐλληνικῆς ζωῆς καί ἐνός εὐτυχέστερου ἐλληνικοῦ μέλλοντος.

(Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς Χ.Ε.Ε.Α. / Προσαρμογή ἀπό τή Σύνταξη)

Η ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

(Από τὰ θέματα τῆς ομάδος Ἐκπ/κῶν τῆς Χ.Ε.Ε.Λ., διαμορφωμένο γιά δημοσίευση)

Τὸ πρόβλημα τῆς αἰσιοδοξίας (OPTIMISMUS) ἢ τῆς ἀπαισιοδοξίας (PESSIMISMUS) γενικά, ἔχει στενή σχέση μέ τήν κοσμοθεωρία τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν πίστη του καί τὰ ἰδανικά του, γιά τούς ἐξῆς λόγους:

α) Ἄν ἀποδεικνυόταν ὅτι ἡ ζωή μας εἶναι ἀνυπόφορη καί ὁ κόσμος κακός, θά ἔπεφτε μονάχη τῆς ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ ἀρετή σχετίζεται μέ τήν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπό ποῦ δηλαδή θά προέλθῃ ἡ εὐτυχία πού περιμένει ὁ ἐνάρετος;

β) Θά παύσῃ ὁ ἀνθρώπος νά προσπαθῇ γιά τήν ἠθική του βελτίωση, καθώς καί τῶν ἄλλων, κι' ἔτσι θά ἐκλείψῃ κάθε ἰδέα γιά ἀγωγή, γιά διόρθωση τῶν ἄλλων καί γιά ἐπίδραση στους ἄλλους μέ τό λόγο μας καί μέ τό παράδειγμά μας, καί

γ) Θά κυριαρχήσῃ μέσα μας ἡ ἰδέα τῆς εἰμαρμένης, τοῦ πεπρωμένου, χωρίς ἐλπίδα γιά ἕνα καλύτερο μέλλον, θά χάσουμε τήν ὑπομονή ἢ τήν ἐπιμονή μας καί θά καταντήσωμε ἀδρανεῖς, γεμάτοι καὺνωση καί ἀπελπισία.

Ἀπό αὐτά, γίνεται σαφές ἡ σπουδαιότητα τοῦ προβλήματος. Ἀλλά τί εἶναι αἰσιοδοξία; Αἰσιοδοξία εἶναι τό ἐλπιδοφόρο, τό χαρούμενο καί γεμάτο ἐμπιστοσύνη ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς. Ὁ αἰσιόδοξος ἀντιμετωπίζει ὅλα τὰ πράγματα, καθώς καί ὅλους τούς ἀνθρώπους ἀπό τήν καλή τους πλευρά. Ἐλπίζει, ὅτι τὰ προβλήματα

πού τόν ἀπασχολοῦν θά πάρουν καλό δρόμο καί ἐπιδιώκει τήν εὐνοϊκή λύση τους. Κρίνει μέ ἐμπιστοσύνη τούς ἀνθρώπους, ἐκτιμᾷ τή ζωή, ἀντιμετωπίζει μέ ἡρεμία τίς λύπες καί ἀντιξοότητες τῆς, γιὰτί πρῶτα-πρῶτα θεωρεῖ τήν ἴδια τή ζωή εὐχάριστη καί πιστεύει πῶς ἀξίζει νά τή ζῆση κανεῖς χαρούμενος καί γεμάτος ἐλπίδες.

Ἀπό θρησκευτική καί φιλοσοφική ἄποψη ἡ αἰσιοδοξία δέν εἶναι μόνο μιά ψυχική στάση ἀπέναντι στή ζωή, εἶναι κάτι παραπάνω.

Ἀπό θρησκευτική καί φιλοσοφική ἄποψη ἡ αἰσιοδοξία δέν εἶναι μόνο μιά ψυχική στάση ἀπέναντι στή ζωή, εἶναι κάτι παραπάνω. Εἶναι, ὅπως ἐλέχθη, μιά κοσμοθεωρία καί βιοθεωρία. Εἶναι ἡ πίστη, ὅτι ὁ κόσμος ἐδημιουργήθηκε ἀπό τόν Πανάγαθο Θεό καί γιά τοῦτο, παρ' ὅλα τὰ κακά καί τίς συμφορές του, ἐμφανίζεται ὡς ὁ καλύτερος καί τελειότερος ἀπό ὅλους τούς κόσμους πού θά ἦταν δυνατόν νά δημιουργηθοῦν. Πιστεύει στήν πανσοφία τοῦ Θεοῦ καί στή σκοπιμότητα τῆς δημιουργίας.

Ἐξ ἄλλου, κατά τήν Χριστιανική διδασκαλία, τό προπατορικό ἀμάρτημα ἐξαλείφεται μέ τό βάπτισμα καί ἡ μετάνοια ἀνοίγει καθημερινά τό δρόμο στήν ἄφεση. Οἱ ἐπαγγελίες μάλιστα γιά τήν μετά θάνατον

ζωή και μακαριότητα, έντεινουν την αισιοδοξία του πιστού. Αλλά και πέραν αυτών, η παροχή της Θείας Χάριτος έφθασε στο σημείο να εξαγγείλη, ότι «οὐ έπλεόνασεν ή άμαρτία, εκεί υπερεπερίσσευσεν ή χάρις» (Ρωμ. ε΄, 20). Έχει λοιπόν, μεταφυσικό και πνευματικό χαρακτήρα ή θέση του προβλήματος της αισιοδοξίας και άπαισιοδοξίας.

Μέ αυτές τις προϋποθέσεις και χωρίς να υπεισέλθουμε στην εξέταση του προβλήματος από φιλοσοφική και ιστορική άποψη, καθίσταται σαφές, ότι ο αισιόδοξος εκπαιδευτικός οίασδήποτε βαθμίδος αντιμετώπιζει τό έργον του γενικά, και ιδιαίτερα τούς μαθητές του, μέ διαφορετικό πρίσμα.

Άπό δρασκευτική και φιλοσοφική άποψη ή αισιοδοξία δέν είναι μόνο μιά ψυχική στάση άπέναντι στη ζωή, είναι κάτι παραπάνω.

Στό επίπονο έργο της πνευματικής και ήθικής καθοδηγήσεως των μαθητών του, ή αισιοδοξία είναι ισχυρό κίνητρο για ένέργεια και δράση. Ο αισιόδοξος εκπαιδευτικός:

α) Πιστεύει, ότι ό κάθε μαθητής μπορεί να βελτιώνεται μορφωτικά και ήθικά.

β) Είναι προσγειωμένος στην πραγματικότητα και επιδιώκει να πραγματοποιήση όχι ό,τι θά ήθελε, αλλά τό έπιτρεπτό, πού στή δεδομένη στιγμή μπορεί και είναι υποχρεωμένος να πράξει.

γ) Ένθαρρύνει, ένθουσιάζει και ένισχύει όλους τούς μαθητές του πάντοτε.

δ) Δέν βιάζεται να καταλήξη σε όριστικά συμπεράσματα για τούς μαθητές πού παρουσιάζουν προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς. Τίς παρεκτροπές των μα-

θητών του αντιμετώπιζει μέ κατανόηση και ύπομονή, πιστεύοντας στην αποτελεσματικότητα της αγάπης.

ε) Μπορεί να στενοχωρείται από τις δυσκολίες πού καθημερινά παρουσιάζονται στην τάξη και τό σχολικό περιβάλλον, άλλ' όμως δέν άπελπίζεται· αισιοδοξεί ότι κάτι μπορεί ν' αλλάξει προς τό καλύτερο, άρκεί κάθε φορά να ένεργη σωστά, σύμφωνα μέ τις άπαιτήσεις της έπιστήμης του.

στ) Συμπεριφέρεται στους συναδέλφους του μέ αισιόδοξο τρόπο και τούς βοηθεϊ να αντιμετώπιζουν τις δυσκολίες τους, ξεδιπλώνοντας τις ικανότητες, πού διακρίνει ότι έχει ό κάθε συνάδελφός του.

ζ) Δέν άπελπίζεται ούτε έφνουσάζει από τις παραλείψεις, τά λάθη του και τις προσωπικές του πτώσεις. Πιστεύει πάντοτε στή βελτίωση του έαυτού του, άφου για τόν σκοπό αυτόν αγωνίζεται τόν καλόν άγωνά και έπικαλείται τή χάρι του Θεού,

η) Τελικά, αισθάνεται τό βάρος της άποστολής του και προσπαθεϊ μέ αισιοδοξία να κρατά άναμμένο τό κεράκι του, βιώνοντας τά Έλληνοχριστιανικά του ιδανικά.

Άλλ' όσο ή αισιοδοξία παρακινεί στίς δραστηριότητες αυτές, αντίθετα ή άπαισιοδοξία παραλύει και τόν ικανό εκπαιδευτικό και τόν καθιστά δειλό και άνίκανο για κάθε σωστή ένέργεια.

Ίσως όμως προβληθή ή έξής ένσταση:
– Τό ζήτημα της αισιοδοξίας και άπαισιοδοξίας είναι καθαρά ύποκειμενικό και έξαρτάται κυρίως από την ιδιοσυγκρασία, την ήλικία, την ύγεια, την οικονομική κατάσταση ή την άγωγή και τό περιβάλλον του άνθρώπου. Π.χ.Είναι κλασικό τό παράδειγμα: Δύο πλασιέ Εύρωπαϊκού έργοστασίου ύποδημάτων πηγαίνουν στην Κεντρική Άφρική. Ο πρώτος τηλεγραφεί στην Έταιρεία του: «Έπιστρέφω άπρακτος. Όλοι έδω περπατούν ξυπόλυτοι και δέν χρειάζονται παπούτσια». Ο δεύτερος τηλεγραφεί: «Άποστείλατε τάχιστα 100.000 ζευγάρια παπούτσια. Όλοι θά ποδεθούν.

Σύντομα θά χρειασθούν καί ἄλλα».

Υπάρχουν ὅμως καί ἄνθρωποι, πού ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις ὑφίστανται διακυμάνσεις καί μεταπτώσεις καί εἶναι ἄλλοτε ἀπαισιόδοξοι καί ἄλλοτε αισιόδοξοι. Εἶναι οἱ λεγόμενοι «κυκλοθυμικοί». Γιά τίς περιπτώσεις αὐτές ἡ ἐμπερία λέγει, ὅτι βασικά χρειάζεται μιὰ ξεκάθαρη γνώση τοῦ σκοποῦ τῆς Δημιουργίας καί τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου πάνω στή γῆ. Ἀλλά, ἀπό ὅσα γνωρίζουμε, καί γιά τά δύο αὐτά προβλήματα δέν ἔχει δώσει λύση ἡ φιλοσοφική σκέψη τοῦ ἀνθρώπου. Μόνο ἡ Χριστιανική Πίστη

Ἡ ἀντίληψη τῶν ὑπεραισιόδοξων καί τῶν ὑπεραπαισιόδοξων εἶναι μονομερής καί ἐσφαλμένη. Ἡ ὀρθή τοποθέτηση εἶναι ἡ μεσότης τῶν δύο ἄκρων.

μᾶς τοποθετεῖ στό δρόμο τῆς λύσεως. Ὁ Κύριος μᾶς εἶπε: «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν καί ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ καί ἀκολουθήτω μοι» (Ματθ. 1στ´ 24) καί ἀκόμη «στενή ἡ πύλη καί τεθλιμμένη ἡ ὁδός ἡ ἀπάγουσα εἰς τήν ζωήν» (Ματθ. 1στ´, 24). Ἐπομένως ἡ ζωή μας ἐπί τῆς γῆς θά ἔχει τίς δυσκολίες της, τίς κακοπάθειές της, «ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε», ἀλλά πρόσθεσε «θαρσεῖτε ἐγὼ νενίκηκα τόν κόσμον» (Ἰωάν. 1στ´ 33). Ἐξ ἄλλου παρήγγειλε εἰς τοὺς ἀνά τοὺς αἰῶνες μαθητές Του: «Χαίρετε καί ἀγαλλιᾶσθε...» (Ματθ. ε´, 12). «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρά ἡ ἐμῆ ἐν ὑμῖν μείνη καί ἡ χαρά ὑμῶν πληρωθῆ» (Ἰωάν. 1ε´, 11) καί «τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ´ ὑμῶν» (Ἰωάν. 1στ´, 22).

Ἐπομένως ἡ ἀντίληψη τῶν ὑπεραισι-

οδοξων καί τῶν ὑπεραπαισιόδοξων εἶναι μονομερής καί ἐσφαλμένη. Ἡ ὀρθή τοποθέτηση εἶναι ἡ μεσότης τῶν δύο ἄκρων.

Ἡ θερμή δέ καί εἰλικρινής προσευχή μᾶς δίνει ὄπλα γιά ν' ἀντιμετωπίζουμε κάθε λογῆς πειρασμό (Ματθ. κοτ´ 41), μᾶς δηλώνει ὅτι ἡ ἀληθινή θρησκεία εἶναι ἡ φιλανθρωπία (Ἰακ. α´, 27 καί Ματθ. κε´, 34-46) καί τέλος μᾶς δίνει τή μεγάλη ἐλπίδα γιά τήν αἰωνιότητα, ἐφ' ὅσον «οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλά τήν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» (Ἐβρ. 1γ´, 14) καί γι' αὐτό «οὐκ ἄξια τά παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρός τήν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς» (Ρωμ. ν´, 18).

Αὐτή ἡ τοποθέτηση γιά τόν ἄνθρωπο καί τά προβλήματά του ἐπί τῆς γῆς, τοποθετεῖ σέ γερά θεμέλια τήν αισιοδοξία καί ἐλπίδα, ὥστε νά ἐπιτελοῦμε τό ἔργο μας κι' ἐμεῖς οἱ ἐκπαιδευτικοί μέ πίστη κι' ἐνθουσιασμό, μάλιστα ὅταν πρόκειται νά καθοδηγήσουμε τά νιάτα τῆς Πατρίδας μας.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΕΝΟΣ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ*

Οί μεγάλοι θρησκευόμενοι παιδαγωγοί του παρελθόντος είχαν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν θεμελιώδη σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει δι' ὀλόκληρον τὴν παιδαγωγικὴν ἐργασίαν **τό συγκεντρωτικὸν ἰδεῶδες ζωῆς** (das konzentrierende Lebensideal). Ἐγνώριζον, ὅτι τὸ πολὺπλευρον καὶ ποικίλον εἶναι αὐτόχρομα **κίνδυνος διὰ τὸν χαρακτῆρα**, ἐάν εἰς τὴν τάσιν τῆς διασπάσεως δέν ἀντενεργήσῃ μία ἔνοποιουσα ἀρχή.

Ὁ Comenius εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ λαβύρινθος τοῦ κόσμου» («Das Labyrinth der Welt») περιγράφει ὀλόκληρον τὸν συγκεχυμένον πλῆθος τῶν ἀνθρωπίνων τάσεων. Καί εἰς τὸ ἄλλο βιβλίον του «Ἐνα εἶναι ἀναγκαῖον» («Unum est necessarium»)** ὑποδεικνύει τὴν λύτρωσιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν τυραννίδα τῆς πολλότητος καὶ πολυπραγμοσύνης. Ἐγνώριζεν ὁ Comenius καλῶς, ὅτι ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νά εἶναι ἕνας **πνευματικὸς ὀργανωτής**, ὁ ὁποῖος ἀποσπᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν διάσπασιν, πού λυμαίνεται τὸν χαρακτῆρα, διότι τὸ σπουδαιότερον πάντων το τοποθετεῖ εἰς τὸ κέντρον, τὸ ἐπουσιῶδες τὸ παραπέμπει εἰς τὰ κεκανονισμένα του ὄρια, τὸ περιττόν τὸ ἐξαιρεῖ καὶ κάθε τί, πού ὑπέκειται εἰς τὴν φθοράν τοῦ χρόνου, τὸ θέτει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἑνὸς αἰωνίου ἀγαθοῦ τῆς ψυχῆς. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἠμποροῦμε νά εἴπω-

μεν ἀκριβῶς τὸ ἐξῆς: **Ἀληθῆς μόρφωσις εἶναι ἡ ἰκανότης νά διακρίνωμεν εἰς τὴν ζωὴν τὸ οὐσιῶδες ἀπὸ τὸ ἐπουσιῶδες καὶ χαρακτῆρ εἶναι ἡ δύναμις νά ἐκφράσωμεν αὐτὴν τὴν διάκρισιν καὶ εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς ζωῆς¹**. Μέ ποιον ὁμως τρόπον θά ἠμπορέσωμεν σήμερον νά διαχειρισθῶμεν ἕνα τοιοῦτον ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον ὑπερέχει πάντα, κατευθύνει καὶ περιλαμβάνει πάντα, ὅταν κάθε μικρὸν ἄτομον ἀνορθῶνῃ τὴν κρίσιν του ἐπάνω ἀπὸ ζῶντας καὶ νεκρούς καὶ γίνεται τὸ μέτρον ὄλων τῶν πραγμάτων;

Ὁ Goethe δικαίως, μέσα εἰς τὸ χῶρον τῆς παιδαγωγικῆς του δικαιοδοσίας, παρεχώρησε μίαν ξεχωριστὴν θέσιν εἰς τὸν σεβασμόν, καὶ κυρίως εἰς ἐκεῖνον τὸν σεβασμόν, τὸν ὁποῖον αἰσθανόμεθα γιὰ κάτι, πού εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν. Τὸ νά ὑποκλιθῶμεν ἐμπρὸς εἰς ἐκεῖνο, πού εἶναι ἀπείρως ἀνώτερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, εἶναι ἡ κυριωτέρα προϋπόθεσις διὰ τὴν παιδείαν, δηλαδὴ διὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του. Καμμία ἔννοια ὁμως δέν εἶναι τόσον ξένη πρὸς τὸ μονόπλευρον κριτικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας, ὅσον αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἔννοια τοῦ σεβασμοῦ. Ἐπόμενον εἶναι, τὸ ἰδεῶδες, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον πρέπει νά μορφώσῃ καθεὶς τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους, νά πηγάζῃ ὀλονέν καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ καθολικὴν σοφίαν καὶ πείραν καὶ νά καθίσταται ὀλονέν καὶ περισσότερον μιά ἀπλῆ ἐκφρασις προσωπικῆς στενότητος καὶ μονομερείας.

* Δημοσιεύουμε τὸ παρὸν κεφάλαιον ἀπὸ τὸ σπουδαῖο ἔργον τοῦ Friedrich Wilhelm Foerster, Schule und Charakter, Paulus Verlag, Recklinghausen 1953. Τὸ ὄλον ἔργον ἔχει μεταφράσει ἡ ἀείμνηστη Μαργ. Πανταζοπούλου. Ἐπιμέλεια καὶ ἐπικαιροποίησις μετάφρασις ἀπὸ τῆ Σύνταξιν. Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἐπελέγη πρὸς δημοσίευσιν, ὡς ἀπάντησις ἀπὸ μὴ ἐμπλεκόμενον, στὴν ὄλη συζήτησιν πού ἀνέκυψε ἐσχάτως περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν στόχων τῆς Παιδείας.

** Κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν «ἑνὸς ἐστὶ χρεία»

1. Ὁ L. Borp ὀρίζει ἐσχάτως τὸν χαρακτῆρα ὡς «τὴν σταθεράν καὶ νόμιμον μορφήν τῆς θελήσεως καὶ τῆς πράξεως, ἡ ὁποία εἶναι εὐδιάκριτος καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὰς διαφορὰς ἐξελικτικὰς φάσεις τῆς ζωῆς καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν περίπτωσιν τῆς καθ' ἑλπὴν ἀλλαγῆς τῶν ἀξιών, ὅπως συμβαίνει π.χ. μετὰ τὸν προσηλυτισμόν».

Ὁ Goethe αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν προέβλεπεν, ὅταν ἔλεγε: «Ὁ καθένας σήμερον ἐμφανίζεται ὡς ὁδηγός καὶ θεωρεῖ τὴν πλήρη μωρίαν τοῦ ἀπρητισμένου σύνολον». Τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας φαίνονται κατὰ τρόπον ὀλεθριώτατον εἰς τὴν παιδαγωγικὴν. Ἐάν θελήσῃ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὰ ὅσα ἡ νεωτέρα παιδαγωγικὴ γραμματεία παρήγαγε τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, θὰ εὔρη πολλάς πολυτίμους παρενέσεις, πολλά διδακτικώτατα πειράματα καὶ ἀσφαλῶς καὶ πολλὴν ὑγιᾶ καὶ καρποφόρον κριτικὴν τῶν παραδεδομένων. Ὅμως καθίσταται ὀλονέν καὶ περισσότερον αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις ἐνός **παιδευτικοῦ ἰδεώδους ἐντελῶς σαφοῦς, σταθεροῦ, καὶ καθολικοῦ**, τὸ ὅποιον θὰ ἐπεξεργάζεται ὅλα τὰ αἰτήματα τῆς ζωῆς, θὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ὀρθὴν ἱεράρχησιν τῶν καὶ θὰ ὀρίξῃ τὸ κατάλληλον ἀντίβαρον δι' ὅλους τοὺς βαθύτατα ἀποκεκρυμμένους κινδύνους τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ αὐτὴ ἡ ἔλλειψις ἀκριβῶς ὀδηγεῖ μέσῳ τῆς μονομερείας ὀλονέν εἰς τὸν ἐκφυλισμὸν καὶ αὐτῶν τῶν καλυτέρων καὶ ὑγιεστέρων παραινέσεων καὶ προσπαθειῶν τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς.

Τοιοτοτρόπως ἔχομεν, σήμερον ἕνα ἐκφυλισμένον εἶδος **αἰσθητικοῦ πολιτισμοῦ**, εἰς τὸν ὅποιον ἡ λατρεία τοῦ ὠραίου ἔχει ἀποχωρισθῆ πλέον ἀπὸ τὰ ἀνώτερα διαφέροντα τῆς ψυχῆς καὶ δι' αὐτό, παρ' ὅλα τὰ ἀρώματα, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ τέλημα· ἔχομεν ἀκόμη ἕναν **«πολιτισμὸ τῶν σπόρ»**, ὁ ὅποιος ὀδηγεῖ εἰς νοσηρὰν ὑπερβολὴν, ὅχι μόνον εἰς τὴν Γερμανίαν², ἀλλὰ πολὺ περισσότερον εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας, καὶ τοῦτο, διότι τοῦ λείπει τὸ μέγαλον ἀντίβαρον τῆς καλλιεργείας τῆς ψυχῆς, ἡ κατ'

2 σ.σ. Ὑπενθυμίζουμε ὅτι ὁ συγγραφέας εἶναι Γερμανός καὶ περιγράφει τὴν Γερμανικὴν πραγματικότητα. Τὸ ἐντυπωσιακὸ εἶναι ὅτι παρ' ὅτι ἔχουν περάσει δεκαετίες ἀπὸ τότε, εἶναι σὰν νὰ γράφτηκε στὴν ἐποχὴ μας.

ἐπίγνωσιν διάκρισις μεταξύ οὐσιώδους καὶ ἐπουσιώδους. Ἐχομεν τὸν λεγόμενον **πολιτισμὸν τοῦ ἔρωτισμοῦ**, εἰς τὸν ὅποιον νοθεύεται ἡ ζωὴ τοῦ ἔρωτος, διότι αὐτὴ ἡ ζωὴ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοὺς αἰώνιους νόμους μιᾶς ἀληθοῦς προσωπικῆς ζωῆς καὶ κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἕνα ἀπλό κομμάτι (Fragment) εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἔρωτος, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε ἀντιθέτως τὰ ἰσχυρότερα πάθη νὰ εἶναι συνδεδεμένα βαθύτατα μέ

Τί ὠφελεῖ π.χ. τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ὅταν, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας κυβερνᾶται καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τὴν λατρείαν τῆς ἐπιτυχίας;

τὴν ὄλην προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχομεν ἀκόμη ἕνα **πολιτισμὸν τῆς ἐργασίας**, ὁ ὅποιος διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ γίνῃ μία δραστηριότης ἄνευ ψυχῆς, διότι ἡ ἐργασία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται αὐτοσκοπὸς καὶ διότι ἀπὸ αὐτὸν τὸν πολιτισμὸν λείπει ἡ ἐνσυνείδητος ὑποταγὴ τοῦ «laborare»³, εἰς τὸ «orare»⁴. Τέλος ἔχομεν σήμερον ἕναν **διανοητικὸν πολιτισμὸν**, εἰς τὸν ὅποιον ἡ διάνοια ἔχει ἀπομονωθεῖ ἀπὸ τὸν ὄλον ψυχικὸν βίον καὶ πορεύεται τὸν δρόμον τῆς ἐν ἀφρημένη μονομερείᾳ, χωρὶς καθοδήγησιν διὰ μίαν βαθυτέραν γνωριμίαν τῆς ζωῆς, χωρὶς κανένα σεβασμὸν διὰ τὰς ἀληθείας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι πέραν ἀπὸ κάθε ψηλάφημα τῆς διανοίας καὶ παρὰ ταῦτα εἶναι περισσότερον πραγματικαὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἀπτά καὶ ὀρατὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

Εἰς τὴν φυσικὴν ζωὴν χαρακτηρίζομεν ὡς νευρασθένειαν τὴν περίπτωσιν, κατὰ

3 Σημ. Μετ.: ἐργάζεσθαι.

4 Σημ. Μετ.: προσεύχεσθαι.

τήν όποίαν μερικά όμάδες νεύρων λύνονται από τήν στερεάν λειτουργίαν τοῦ πνευματικού κέντρου· θά πρέπει ὅμως καί προκειμένου περί τῆς πολιτιστικῆς μας ζωῆς νά κάμνωμεν λόγον περί βαρείας ἀσθενείας, ἐφ' ὅσον ὠρισμένοι του προσπάθειαι ἀποδεδυόμενοι ἀπό μίαν κεντρικήν ἀλήθειαν, ἀπό ἕνα ὕψιστον ἀγαθόν τῆς ψυχῆς, τό όποῖον πρέπει ὅλα τά ἄλλα νά τό ὑπηρετοῦν καί ἀπό τό όποῖον ἐμψυχοῦνται βαθύτατα καί ἐξυγιαίνονται ὅλαι αἱ ἐπί μέρους προσπάθειαι.

“Όταν τώρα αὐτός ὁ πνευματικός κόσμος,

δυσιν, ἀλλά τοῦναντίον ἐξέρχονται ψυχαί ἐν πλήρει συγχύσει, αἱ όποῖαι εἶναι μόνον ἢ ἔκφρασις τῆς συνεργείας καί ἀντενεργείας τῶν διαφόρων προσφορῶν τοῦ σχολείου, αἱ όποῖαι λειτουργοῦν χωρίς κανέν ἐνδιαφέρον διά τήν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος. Τί ὠφελεῖ π.χ. τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ὅταν, ἀπό τό ἄλλο μέρος, τό μάθημα τῆς Ἱστορίας κυβερνᾶται καθ' ὄλοκληρίαν ἀπό τήν λατρείαν τῆς ἐπιτυχίας;

Δι' αὐτό ἕνα σπουδαῖον τμήμα τῆς Παιδαγωγικῆς εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ **ἐπιστήμη τοῦ μορφωτικοῦ ιδεώδους**⁵ (die

ὁ τελείως ἀποδιοργανωμένος εἰσδύσῃ εἰς τόν στενόν κύκλον τοῦ σχολείου καί «ὡς πρώτη μορφωτική ὕλη» ὑπό τήν πίεσιν μερικῶν ἐτῶν εἰσέλθῃ εἰς τήν νεανικήν ψυχῆν, τότε φυσικόν εἶναι νά δημιουργηθῇ ἕνα χάος· τότε δέν πρέπει κανείς νά ἀπορῆ, ὅταν μέσα ἀπό αὐτό τό χάος τῶν προτροπῶν, παρ' ὄλην τήν εὐσυνειδησίαν καί τήν ἀγάπην τῆς προσωπικότητος τοῦ διδάσκοντος, δέν βγαίνουν ὁργανωμένοι χαρακτῆρες, δέν βγαίνουν ἄνθρωποι, οἱ όποῖοι ἀνυψώνονται ἐπάνω ἀπό τήν ζωήν, κινοῦν τό πεπρωμένον, ὑποτάσσουν τό μή οὐσιῶδες εἰς τό οὐσιῶδες, κάμνουν ὑπηρετικήν τήν ὕλην εἰς τό πνεῦμα, τήν τεχνικήν εἰς τήν ἀγάπην, τήν γνῶσιν εἰς τήν συνεί-

Wissenschaft vom Ideal). Χωρίς τήν ἀδιάκοπον αὐτοσυγκέντρωσιν γύρω ἀπό τόν καθολικόν σκοπόν τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ παιδαγωγός δέν θά εἶναι ποτέ εἰς θέσιν:

1) νά χρησιμοποιήσῃ ἐν ἀκριβεῖ ἀναλογίᾳ πρὸς τόν ὅλον σκοπόν τῆς μορφώσεως κάθε μορφωτικόν συντελεστήν·

2) νά ἐξασφαλίσῃ εἰς κάθε παιδαγωγικήν ἐπίδρασιν τό ἀναγκαῖον εἰς αὐτήν ἀντίβαρον, τό όποῖον θά ἐμποδίσῃ μίαν μονόπλευρον ἐξέλιξιν τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καί δραστηριότητος·

5. Ἡ παιδαγωγική τῶν Καθολικῶν πρό παντός ἔχει ἐξοικειωθεῖ εἰς ἀρκετόν βαθμόν μέ αὐτόν τόν κύκλον τῶν προβλημάτων.

3) νά μεταχειρισθῆ μίαν σταθεράν κλίμακα μετρήσεως διά τήν ἐκλογήν τῶν ὀρθῶν μεθόδων ἀγωγῆς καί διά τήν δοκιμασίαν νέων παιδαγωγικῶν τάσεων καί προτάσεων·

4) νά ἐμποδίσῃ μίαν τυχόν στένωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ιδεώδους ἐξ αἰτίας ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι παρεσέδυσαν εἰς τήν ἐποχὴν του.

Παραδείγματα: Εἰς τήν περίπτωσιν 1: Ἄς ἀναλογισθοῦμεν, πόσον ἀναγκαῖον εἶναι ἓνα σαφές καί πρὸς ὀλόκληρον τήν ζωὴν ἀποβλέπον ιδεῶδες τῆς μορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος, διά νά ἡμπορέσῃ νά κρατήσῃ ἐντος τῶν κεκανονισμένων ὀρίων τὰς συγχρόνους τάσεις περὶ τήν σωματικὴν ἄσκησιν τῆς νεολαίας καί νά τὰς κατευθύνῃ πρὸς τὸ γνήσιον πνεῦμα τῆς.

Εἰς τήν περίπτωσιν 2: Ἄς σκεφθοῦμεν μεταξύ τῶν ἄλλων καί τοῦτο τὸ πρόβλημα: εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ὁμάδος, μέ ὅλας τὰς μεταδοτικὰς μολύνσεις καί τοὺς πειρασμοὺς πού ἔχει, νά ἀντιτάξωμεν μίαν σταθεράν καθοδήγησιν μέ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν μίαν ἀπαρασάλευτον αὐτονομίαν.

Εἰς τήν περίπτωσιν 3: Πόσον ἀδύνατον

εἶναι π.χ. νά πραγματευθοῦμεν μετὰ τῆς δεούσης σοβαρότητος τὸ θέμα τῆς «μικτῆς ἐκπαιδεύσεως» («Koedukation»), ὅταν δέν ἔχωμεν ἀποκρυσταλλωμένας ἰδέας περὶ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον αὕτη ἐξυπηρετεῖ, διά νά ἡμπορέσωμεν νά ἀξιοποιήσωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῶν πειραματισμῶν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐφημέρους ἰδιοτροπίας εἰς τὰ θεμέλια τῆς μορφώσεως, αἱ ὁποῖαι δέν ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τήν πραγματικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καί δέν λαμβάνουν καθόλου ὑπ' ὄψιν τήν σφοδρὰν ἀνάγκην τῆς πολιτιστικῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, πού τείνει πρὸς τήν διαφοροποίησιν τῶν φύλων, αὐτὰς μόνον ὡς ἰδιοτροπίας νά τὰς παραδεχώμεθα.

Εἰς τήν περίπτωσιν 4: Ἄς φέρωμεν εἰς τήν σκέψιν μας τέλος τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον ἐνός περιορισμοῦ τοῦ μορφωτικοῦ ιδεώδους μας ἐξ αἰτίας μιᾶς μονοπλεύρου ἐξάρσεως τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου ὡς σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, ὡσάν τὸ ιδεῶδες τῆς ἀνθρωπίνης μορφώσεως νά ἦτο ποτέ δυνατόν νά καλυφθῆ ἀπὸ ἓνα κατὰ πάντα τέλειον πολίτην.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

1. Σπυροπούλου Μερόπης Ν., Ἐνα δάφνινο στεφάνι-Κείμενα χρέους καί ὀφειλῆς, ἐκδ. Ἀρχονταρίκι, Ἀθήνα 2017, σελ. 200.

Ἀποτελεῖ μιά συνολικὴ ἔκδοσις 11 ὀμιλιῶν μέ ἐπίκαιρα θέματα ἀπὸ τῆς συγγραφέας, οἱ ὁποῖες ἔχουν ὑποστῆ κάποιες ἀλλαγές καί προσθήκες γιὰ νά δημοσιευθοῦν.

2. Ράπτου Μαίρης Ν., Ἀπὸ τοὺς παιδαγωγικούς θησαυροὺς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Κέντρο Ἑλληνικῆς Παιδείας, Λάρισα 2018, σελ. 48

Κείμενο ὀμιλίας γιὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχες μέ ἐπίμετρο τὸν κατάλογο τῶν εἰδικῶν

ἀφιερωματικῶν ἐκδόσεων τῶν ὁμώνυμων Ἐκπαιδευτηρίων πού ἡ συγγραφέας ἴδρυσε καί ἐπὶ πεντηκονταετία διευθύνει στὴ Λάρισα.

3. Τιτιβίσματα καί Κελαπδήματα, Περιοδικό τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Μαίρης Ν. Ράπτου-Κέντρο Ἑλληνικῆς Παιδείας, τ. 67, Ἰανουάριος-Ἰούνιος 2018, σελ. 80

4. Μαθητικὲς Ἐπιλογές, Ἐκδοσις τοῦ Γυμνασίου-Λυκείου τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Μαίρης Ν. Ράπτου-Κέντρο Ἑλληνικῆς Παιδείας, τεῦχος 60, Δεκέμβριος-Ἰούνιος 2018, σελ. 104

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΙΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΙΑ

Τοῦ κ. Ἀθαν. Ἰ. Ἀναστοπούλου, Θεολόγου - Φιλολόγου, τ. Γυμν/χου

α. «Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν». (Νά γίνετε, λοιπόν, καί ἐσεῖς τέλειοι, ὅπως τέλειος εἶναι καί ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος).

Ματθ. ε' 48

β. «Νά δείχνετε μέ στοργή τήν ἀγάπην σας γιά τούς ἄλλους πιστούς. Νά συναγωνίζεσθε ποιός θά δείξει περισσότερη ἐκτίμησιν στόν ἄλλον. Μήν εἶστε ὀκνηροί σέ ὅ,τι πρέπει νά δείχνετε ζῆλο».

Ρωμ. ιβ' , 10-11

γ. «Δέν ξέρετε ὅτι οἱ δρομεῖς στό στάδιο τρέχουν ὅλοι, ἕνας ὁμως παίρνει τό βραβεῖο; Τρέχετε, λοιπόν, καί ἐσεῖς ἔτσι ὥστε νά κατακτήσετε τό βραβεῖο».

Α' Κορ. θ' , 24

δ. «Πρόκοβα στόν ἰουδαϊσμό πού πολύ ἀπό πολλούς συνομιλήκους συμπατριώτες μου, γιατί εἶχα μεγαλύτερο ζῆλο γιά τίς προγονικές μου παραδόσεις».

Γαλ. α' , 14

ε. Ἄς φροντίζουμε ὁ ἕνας τόν ἄλλον παροτρύνοντάς τον στήν ἀγάπην καί στά καλά ἔργα».

Ἐβρ. ι' , 24

στ. «Πολλές γυναῖκες ἀπέκτησαν πλοῦτο μέ τήν ἰκανότητά τους, πολλές ἀπέκτησαν δύναμιν μέσα στήν κοινωνία, σὺ ὁμως ἔχεις ξεπεράσει ὅλες».

Παρμ. κθ' , 29

ζ. «Ὁ σῶφρων νοῦς εἶναι ἰκανός νά ἀριστεύ-

ει στόν ἀγῶνα κατά τῶν παθῶν καί ἄλλα ἀπό αὐτά νά μεταβάλλει, ἀλλά δέ νά τά ἐξαφανίζει».

Δ' Μακ. β' , 13

η. Σέ συναγωνισμό ἀνήθικο, πού δυστυχῆς εἶναι αὐτός πού θά νικήσει».

Μ. Βασίλειος

θ. «Εκεῖνος θεωρεῖται ἄριστος, πού μέσα στό πλεόνασμα τῶν κακῶν κρατάει ἀδύνατες τίς εἰκόνας τῆς κακίας καί πρὸς τόν ἀνήθορο τρέχει μέ τή βοήθεια τοῦ μεγάλου Θεοῦ, γεμάτος ἀπό φλογερό ἔρωτα τῆς ἀρετῆς καί διώχνοντας τήν κακία».

Ἄγ. Γρηγόριος Θεολόγος, ΕΠΕ 9, 152

ι. «Οἱ ἄριστοι καί στούς ξένους εἶναι καλοί».

Ὁ ἴδιος, ΕΠΕ 11, 44

ια. «Ἄν πάλι θέλεις νά ζηλεύεις, δέν σέ ἐμποδίζω, ζήλεψε, ἀλλά μέ σκοπό νά μιμηθεῖς ἐκεῖνον πού προκόβει· ὄχι γιά νά τόν μειώσεις, ἀλλά γιά νά φτάσεις τήν ἴδια κορυφή, γιά νά παρουσιάσεις τήν ἴδια ἀρετή».

Ἰερὸς Χρυσόστομος, ΕΠΕ 18Α, 324

ιβ. Αὐτή εἶναι ἡ καλή ζήλια, τό νά μιμῆσαι καί νά μή μάχεσαι, τό νά μή στενοχωρεῖσαι γιά τίς ἐπιτυχίες τῶν ἄλλων».

Ἰερὸς Χρυσόστομος, ΕΠΕ 18Α, 324

ιγ. «Ὅπως οἱ ἵπποι πού τρέχουν ἀμιλλῶνται μεταξύ τους, ἔτσι καί μέσα στήν καλή συνοδεία ὁ ἕνας ἀδελφός διεγείρει τόν ἄλλον».

Ἰωάννου Σιναΐτη, Κλίμαξ ΚΣΤ' , Γ' , 13

ιδ. «Νά εἶσαι πάντα πρῶτος καί ἀνώτερος ἀπό ὅλους καί νά μὴν ντροπιάζεις τή γεινὰ τῶν προγόνων σου».

Ίλιάδα Ζ´, 208-209

ιε. «Γιατί ὁ ἀκαμάτης σάν θεωρεῖ τόν δουλευτάρη πλούσιο, φιλοτιμιέται καί τή γῆ νά καλλιεργήσει τρέχει καί νά γνοιαστεῖ τό σπίτι του· τί ὁ γείτονας τόν πόθο ξάργου ξυπνᾶ στόν γείτονα, πάσχοντας νά πλουτίσει· καί εἶναι καλή μία τέτοια ξεσυνέρια».

Ἡσιόδου, Ἔργα καί Ἡμέρες, 21 κ.έ.

ιστ. «Στους καθρέφτες φαίνονται τά χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, στούς συναγωνισμούς ὅμως οἱ χαρακτῆρες τῆς ψυχῆς».

Δημόκριτος

ιζ. «Οὐκ ἔῃ μέ καθεύδειν τό τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον».

Θεμιστοκλῆς

ιη. «Ἡ ἄμιλλα ἐνθαρρύνει τή μίμηση θαυμασῶν πράξεων».

Θουκυδίδης

ιθ. «Ἄς φροντίζουμε νά ὑπάρχει ἄμιλλα μεταξύ μας γιά τήν ἀρετή, γιατί αὐτός εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος γιά τήν πρόοδο μιᾶς πόλης, ἀφοῦ καθένας θά προσπαθεῖ νά γίνεи καλύτερος χωρίς νά ἐμποδίζει τούς ἄλλους μέ συκοφαντίες».

Πλάτωνος Νόμοι 731Α

κ. «Μή φθονεῖτε αὐτούς πού πρωτεύουν, ἀλλά νά ἀμιλλᾶσθε, γιά νά γίνεται ἰσάξιοί τους, ἀφοῦ προηγουμένως γίνετε καλοί».

Ἰσοκράτης

κα. «Ὅπου ὑπάρχει ἄμιλλα, ἐκεῖ ὑπάρχει καί νίκη».

Ἀριστοτέλης

κβ. «Οἱ νέοι ἀγαποῦν στά ἀλήθεια τίς τιμές, μά πιό πολύ ἀγαποῦν τή νίκη, γιατί ἡ νεότητα ἐπιθυμεῖ τήν ὑπεροχή καί εἶδος ὑπεροχῆς εἶναι ἡ νίκη».

Ὁ ἴδιος

κγ. «Ἄμιλλα εἶναι ἡ τάση νά φτάσει κάποιος τόν ἄλλον πού τόν θαυμάζει, ἢ καί νά τόν ξεπεράσει, χωρίς νά αἰσθάνεται φθόνο, ἄν ὁ ἄλλος τόν ξεπεράσει».

Ὁ ἴδιος

κδ. «Ὁ Διογένης ἔλεγε ὅτι ἔβλεπε πολλούς νά ἀνταγωνίζονται καί νά τρέχουν ἐδῶ καί ἐκεῖ, δέν ἔβλεπε ὅμως κανένα νά διαγωνίζεται γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς».

Διογένης, ἀπό τό Ἀνθολόγιο Στοβαίου

κε. «Στήν ἄμιλλα ξεχνιέται ὁ κόπος».

Ὄβιδιος

κστ. «Ἡ ἄμιλλα ἐνθαρρύνει τή μίμηση θαυμασίων πράξεων».

Μπαλζάκ

κζ. «Ἡ ἄμιλλα εἶναι εὐγενικό πάθος, ἄξιο γιά ἐκτίμηση καί ἐνίσχυση».

Σίλερ

κη. «Ἡ ἄμιλλα εἶναι ἀρετή σέ ἐνέργεια».

Κόλτων

κθ. «Ὅταν ἡ ἄμιλλα μᾶς ὀδηγεῖ σέ ἀνύψωση τοῦ ἑαυτοῦ μας, μέ μόνη τήν ἀξία μας καί ὄχι μέ τήν ταπείνωση τοῦ συνανθρώπου μας, τότε εἶναι ἀπό τά πιό μέγала κίνητρα γιά δράση».

Τζόνσον

λ. «Ἄμιλλα καί μίμηση εἶναι δίδυμες ἀδελφές».

Μπάξτον

λα. «Υπάρχει ἄμιλλα ἀκόμη καί στήν ἀμαρτία».

Εὐγένιος Σύης

לב. «Αὐτός πού παλεύει μαζί μας δυναμώνει τά νεῦρα μας καί ὀξύνει τόν νοῦ μας. Ὁ ἀνταγωνιστής μας εἶναι ὁ καλύτερος βοηθός μας».

Μπιούρκ Ἐντμοντ

λγ. Τά βραβεῖα πού χορηγοῦνται μέ δικαιούνη, γεννοῦν τήν ἄμιλλα καί τή φιλοτιμία.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς

λδ. «Ἡ ἄμιλλα ὀδηγεῖ στήν ἀρετή, ἢ ζήλια στήν κακία».

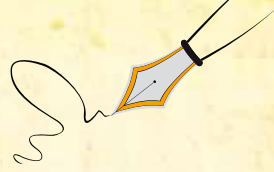
Λόγια σοφά, Γ´, σ. 88

λε. «Τίποτε δέν εἶναι πιό ὠραῖο καί εὐγενικό ἀπό τήν ἄμιλλα».

Πούσκιν

λστ. «Πρέπει νά ξεχωρίσουμε τόν συναγωνισμό ἀπό τόν ἀνταγωνισμό».

Ἀπό τίς εἰδήσεις

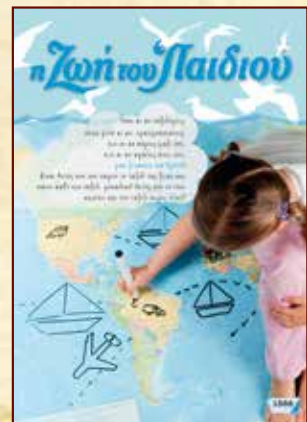
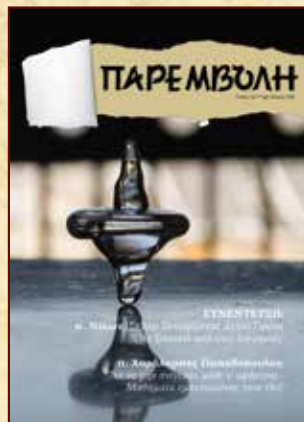

Ήξιζει νά διαβάσετε

Τό μηνιαίο Όρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με την ιστορία των 100 χρόνων του κοντά στον έλληνικό λαό.

Περιοδικό με ιστορία μεγαλύτερη των 50 ετών που άπενδύνεται στη γυναίκα, στην πνευματική και κοινωνική της παρουσία.

Τό περιοδικό γιά την Έπι-στήμη, τὰ Γράμματα και την Τέχνη, με τὸ ένδοξο παρελθόν και τὸ δυναμικό “παρών” στις μάχες του κατά τοῦ ὕλισμοῦ και τῆς ἀπιστίας.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικής Φοιτητικῆς Ένώσεως” – με τὸν ένδουσιασμό τῆς νεότη-τας και τῆ σφραγίδα τῆς πίστης και τῆς παιδείας.

Τό μηνιαίο παιδικό περιοδικό που κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ένας πολύτιμος πνευμα-τικός φίλος γιά τὰ Έλληνό-πουλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Ίωάν. Άντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

